

2014 TUNUS SEÇİMLERİ ANALİZİ

Ahmet UYSAL* -Ahmet GÖKÇEN**

Özet

Yirmibirinci yüzyılın en önemli gelişmelerinden birisi "Arap Baharı" olarak adlandırılan isyanlardır. Büyük bir yerel ve küresel değişim dinamiği başlatan bu isyanlar, ilk olarak Tunus'ta ortaya çıktı ve Libya, Mısır, Suriye ve Yemen'e göre sağlıklı yürüyen bir model ortaya çıkardı. 14 Ocak 2011 tarihinde Zeynelabidin Bin Ali'nin Tunus'u terk etmesiyle başlayan demokratikleşme sürecinde En-Nahda Hareketi partileşerek başa geçti. Yalnız hem eski rejimden hem de bölgesel güçlerden dirençle karşılaştı. Artan baskılar karşısında Ennahda Partisi, hükümeti iki yıl sonra (2013) demokrasi için teknokrat hükümetine bırakarak uzlaşmacı bir anayasa yapılmasına katkıda bulunmuştur. 2014 yılında Tunus'un demokratikleşme sürecinin kaderini belirleyecek üç seçim yapılmıştır. Yılın ilk seçimleri 26 Ekim'de gerçekleştirilen Milletvekili seçimleri olmuştur. Bunun akabinde Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turu 23 Kasım'da ve ikinci turu da 21 Aralık tarihinde gerçekleştirilmiştir. Tunus'ta toplumsal dinamikler, siyasi partilerin ve önemli şahsiyetlerin bu dönemde gerçekleştirdiği propagandalar, toplumdaki destek, maruz kaldıkları eleştiriler, halk iradesinin önemsenmesiyle birlikte ortaya çıkan siyasi fikirler, çekişmeler, taktikler ve manevralar 2014 yılında yapılan seçimlerin gidişatını etkileyen önemli faktörler olarak medyada ve meydanlarda boy göstermiştir. Bu siyasi gündemin en önemli konuları, demokrasi, laiklik, dini hareketler, terör, yoksulluk ve istikrar konuları olmuştur. Bu makalede Tunus seçimlerinin siyasi alt yapısıyla birlikte istatistiksel analizi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tunus, Seçimler, Demokrasiye geçiş, Arap Baharı, Ennahda, Nida Tunis, Moncif Merzouki

AN ANALYSIS OF 2014 TUNISIAN ELECTIONS

Abstract

The Arab revolts that are called "Arab Spring" are one of the most important developments of the 21st century. These revolts started a process of major changes at local, regional and international arenas first broke up in Tunisia. The Tunisian experience was more successful than Egypt, Libya, Syria and Yemen. The fall of Zeinelabidin ben Ali in January 14, 2011 marked the beginning of democratization process where the Islamist Ennahda Party came to power in the same year. This process met with resistance from both the old regime and regional powers. Therefore,

* Marmara Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi

** Muş Alparslan Üniversitesi

the Ennahda had to quit its two year stay in power in order to allow a consensus government and to write a constitution. During the year 2014 Tunisia held three elections critical in democratization process. The first elections of the year were the Parliamentary elections held in October 26, followed by the first round of the presidential elections held on November 23 and its second round on December 21. The many factors affected the outcome the elections: Social dynamics, political party propaganda, support base, counter-claims, political ideas, competition and maneuvers. The election themes revolve around poverty, unemployment, democracy, secularism, religious movements, terror and stability in Tunisia. In this article we will analyze the Tunisian elections outcomes within its social and political background.

Keywords: Tunisia, Elections, Democratic transition, Arab Spring, Ennahda, Nida Tunis, Moncif Merzouki

Giriş¹

Tunus 2011 yılı başında üniversite mezunu bir gencin kendini yakmasıyla başlayan protestolar sonunda bir domino taşı gibi bütün Arap Dünyası'na yayılan bir değişim dalgası yaratmıştır. Bu protesto dalgaları sonucunda Mısır, Libya ve Yemen gibi birçok ülkede uzun süreli liderler makamını kaybetmiş, Fas ve Ürdün gibi ülkelerde yapılan reformlar, petrol ülkelerinde ise devlet büyük miktarlarda sübvansiyonlarla toplumu teksin edebilmiştir. Aradan geçen sürede Tunus'ta Ennahda öncülüğünde İslamcılar yönetime gelmiş ve iki yıl yönetimde kalmıştır. Aynı süreçte Mısır'da İhvan-ı Müslimin başa geçse de bir yıllık yönetimi darbe ile devrilmiştir. Suriye, Libya ve Yemen'de olaylar iç savaşa dönüşmüştür.

Arap Baharı'nın sembol ülkesi haline gelen Tunus diğer ülkelere bakarak sıkıntılara rağmen demokrasiye geçişi zor da olsa sağlayabilmiştir. Bu süreçte Tunus parlamento ve başkanlık seçimlerini yapmayı başarmış ve geçiş hükümeti kurabilmiştir. Devrimden sonra yapılan parlamento seçimlerinden sonra Ennahda Partisi koalisyon hükümeti kurmuş iki yıl sonra artan istikrarsızlık ve baskılar yüzünden çekilerek demokratik geçiş sürecini kurtarmak için yönetimi teknokrat hükümetine bırakmış ve uzlaşmayla yeni bir anayasa yazımına razı olmuştur. Yeni anayasaya göre yapılan seçimlerde birinciliği eski rejimin adamlarından oluşan Nida Tunus Partisi almıştır.

Bu yazıda 2014 yılı sonunda Tunus'ta yapılan Parlamento ve başkanlık seçimlerinin analizi yapılacaktır. İlk önce seçim sonuçlarını etkileyen faktörlerden birisi olarak Tunus'un toplumsal yapısının kısa

1 2214/A TÜBİTAK Yurtdışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu çerçevesinde desteklenmiştir.

değerlendirmesini, daha sonra Tunus'taki devrim sürecinin bu seçimlere kadar nasıl bir seyir izlediğini, seçime giren Partilerin tarihsel ve ideolojik arkaplanını ve nihai olarak sebep ve neticeleriyle seçim sonuçlarının analizini, buna ek olarak Cumhurbaşkanlığı seçimlerine hazırlanan adayların özelliklerini ve yine seçime katılım oranları ve seçim sonuçlarıyla birlikte analiz edeceğiz.

Tunus'un Fiziki ve Toplumsal Yapısına Genel Bir Bakış

Tunus çok farklı iklimlere sahip bir Akdeniz ülkesidir. Uzun sahillere ve ormanlık alanlara sahip olmakla birlikte çorak bölgeleri hatta çöl ve vaha alanları da vardır. Ülkenin orta kısmı dağlık alanlara sahiptir. Özellikle Kassarin (Kasrin) bölgesindeki bu dağlar, devrimden sonra radikal bazı grupların oluşturduğu terör örgütlerinin barındıkları alanlar olmuştur. On bir milyona yaklaşan nüfusun büyük bir bölümü başkent Tunus şehri dahil sahil şeridindeki bölgelerde yaşamaktadır. Ülkenin gelir kaynağı, büyük bir bölümünü turizm sektöründen karşılamaktadır. Turizm sektöründen sonra çoğunluğu zeytin ve hurma üretiminin oluşturduğu tarım sektörü olmuştur.

Tunus toplumunun yaşam kültürüne bakıldığında genel olarak Arap-İslam kültürü hâkim olmakla beraber özellikle sömürge yıllarında oldukça etkisini gösteren Fransız kültürü de modern yaşamın hakim kültürü haline gelmiştir. Bazı noktalarda ve sözcüklerde ise az da olsa Osmanlı kültürüne dair izler bulabilmekteyiz. Tunus Lehçesi (Derice), Fasih Arapça'nın yanında Berberice'den etkilenmiş bir lehçedir. Fakat günlük konuşmalarda neredeyse konuşulan kelimelerin üçte birini Fransızca kelimeler ve tabirler oluşturmaktadır. Az da olsa Türkçe kelimeler bu lehçe içinde yer bulmaktadır. Bununla birlikte özellikle Tunus şehrinde ve çoğu sahil şeridindeki şehirlerde toplumsal yaşamın her tarafında Fransız kültürünü rahatlıkla görebilmektesiniz. Mimariden, yemek kültürüne, günlük pratiklerden, konuşma tarzına kadar her yere yerleşmiş bir Fransız kültürü göze çarpmaktadır.

Tunusun genel toplumsal yapısına baktığımızda her ne kadar ataerkil bir toplum gözlemliyorsak da kadının rolü Tunus toplumunda önemli bir rol olagelmiştir. Hatta kadın baskın bir toplum olarak tabir edebileceğimiz Tunus toplumunda kadınların çalışma oranı oldukça yüksektir.² Taksi şoförlüğüne varana kadar hemen hemen her sektörde

2 Dünya Bankası, 2009. *The Status & Progress of Women in the Middle East & North Africa* (Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Kadının Statüsü ve Kalkınması), Erişim tarihi 7 Şubat 2015.

ve işyerinde kadın çalışanları görmek mümkündür. Özellikle büyükşehirlerde yaşam koşullarının zor olması ve maaşların oldukça düşük olması, devrim sonrasında ekonominin kötü vaziyeti de dikkate alındığında, bu durum oldukça normal karşılanır. Ayrıca bilindiği üzere Tunus özellikle sosyal bilimler perspektifinde kadın hareketi ve tarihsel olarak hareketleri açısından önemli bir ülkedir.³

Eğitim seviyesinin yüksek olduğu Tunus toplumunda eğitim kurumları yeteri kadar araç ve gereçle donatılmamıştır. Eğitimin belli bir dönemi Fransızca ile sürdürülmektedir. Dolayısıyla, Tunus vatandaşlarının birçoğu Arapçanın (Tunus Lehçesi) yanı sıra Fransızca'yı da rahat bir şekilde konuşabilmektedir. Ülkenin en önemli simgelerinden biri olan Zeytune Camii/Medresesi yüzyıllardır İslami eğitimin önemli merkezi olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar Habib Burgiba ve Zeynelabidin Bin Ali dönemlerinde bu dersler kesintiye uğrasa da devrim sonrası yeniden bir toparlanma sürecine girmiştir. Camia-tül Ezher gibi halka dersleriyle meşhur olan bu Camii'nin eğitim geleneği birçok sivil toplum kuruluşu ve dini gruplar tarafından bir metot olarak uygulanmaktadır. Camiye binaen kurulan Zeytune Üniversitesi İslami ilimler konusunda lisans ve lisansüstü eğitim veren bir kurumdur.

Habib Burgiba ve Zeynelabidin Bin Ali döneminde var olan baskı, ülkede muhalif seslerin çıkmasını ve dolayısıyla ülke sınırları içerisinde siyasetin konuşulmasını engelleyen en önemli olgu olarak Tunus toplumunu kaplamıştı. Sadece tepeden kontrol değil, aynı zamanda toplumun içine sızmış ve hemen hemen her yerinde var olan istihbarat ile birlikte toplumun nefesi daraltılmıştı. Dolayısıyla, Fransız sömurgeliğinden başlayarak devrime kadar iç siyasetin niteliği üzerine ilgisi ve bilgisi güçlü bir toplum oluştu. Dolayısıyla günlük konuşmalarda siyaset özellikle Türkiye'ye nazaran oldukça az yer kaplamaktadır. Ancak devrim öncesinde gerçek anlamda seçimler bulunmadığı için seçim ve propaganda kültürü de Türkiye'de gördüğümüzde çok daha zayıftır.

Devrim, tüm bu toplumsal ekonomik ve kültürel dinamiklerle gerçekleşti. Siyasetle, özgürlükle, adaletle yeni tanışan ve bir anlamda "oluşan kültürel ve siyasal boşluk"un ortasında bulunan bir toplum,

http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/MENA_Gender_Compndium-2009-1.pdf.

3 Zlitni, S., & Touati, Z. (2012). "Social networks and women's mobilization in Tunisia". *Journal Of International Women's Studies*, 13(5), 46. Erişim 17 Aralık 2015.

<http://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=jjws>

devrim sonrası grevlerle, ideolojik çatışmalarla veya apolitik bir vaziyetle baş başa kalmıştır. Devrimden sonra bu karışıklıklarla siyasi yorgunluğa düşse de işleyen demokrasiye geçiş süreci Tunus'ta demokrasinin yerleşeceği izlenimini uyandırmaktadır. Yemen, Libya, Mısır gibi diğer Arap Baharı ülkelerine nazaran uzlaşma ve diyalog bir devrim sürecine hâkim olmuş, Tunus'u gerçek bir model olma yolunda ciddi mesafe almıştır.

İlk Kıvılcım ve İlk Model Tunus: Devrimde Ne Oldu? Ne Oluyor?

Yirmibirinci yüzyılın en önemli hadiselerinden biri, şüphesiz 17 Aralık 2010'da başlayıp günümüze kadar devam eden ve birçok Arap ülkesini etkisi altına alan olaylar silsilesinin ilk kıvılcımı Kuzey Afrika'nın jeo-stratejik bir ülkesi olan Tunus'un Sidi Bou Zeyd şehrinde Muhammed Bouazizi'nin kendini yakmasıdır. Bu elim hadise, her şeyin başlangıcı olarak gösterilse de sosyolojik perspektifte son yıllarda Arap toplumlarında yaşanan bu gelişmeler - tabi ki her ülkenin farklı dinamikleri göz önünde bulundurularak - tıkanmışlığın, sorunların bilinçli ve/veya bilinçsiz bir hazırlığın var olduğunu gözler önüne sermiştir. Zira Tunus'taki ilk isyan Bouazizi'nin kendini yakmasından hemen sonra değil -lakin ilintili olarak- 27 Aralık tarihinde olacaktır. Ayrıca bundan önce Kasım ayında Sidi Bou Zeyd'de basın tarafından çok da dillendiril(e)meyen ufak çaplı protestolar söz konusuydu. Gösteriler sırasındaki intiharlar ve polis şiddetiyle sonuçlanan ölümler, halkın dikkatini çekmeye ve duygularını tahrik etmeye yetmişti.

Tunus devriminin başta ekonomik sıkıntılar olmak üzere, işsizlik, enflasyon ve piyasaya nispeten maaşların düşük olması, siyasi diktatörlük, başta medya olmak üzere ifade özgürlüğündeki kısıtlamalar, din eğitiminin kısıtlanması ve özellikle Zeytune Camii gibi bazı önemli kurumların işlerliğinin engellenmesi, ülkenin genelindeki yokluk ve yaşam koşullarının gittikçe zorlaşması toplumsal, iktisadi, siyasal ve kültürel sebepleri söz konusudur. Bunlardan birisi ülkede demokratik yapı kurulmadan seçimlerin masa başında kazanılması ve gerçek bir alternatife izin verilmemesidir. Seçimden yalnızca iki ay önce yapılan seçimlerde Bin Ali'nin partisi seçimleri yüzde 97 oranıyla kazanmıştı.⁴

4 Lesch, Ann M. 2014. "Troubled Political Transitions: Tunisia, Egypt and Libya." *Middle East Policy* 21(1): 62-74. <http://dx.doi.org/10.1111/mepo.12057>.

Zeynel Bin Abidin'in 14 Ocak 2011'de ülkeyi terk etmesi her ne kadar isyanın önemli bir sonucu olsa da Tunus'ta başta Ennahda Hareketi olmak üzere muhalif grupların siyasi platformdaki tecrübesizliği yeni birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, ilk seçimlere kadar Eski Meclis ülkeyi yönetmeye devam ediyordu. 14 Ocakta bir günlüğüne Eski Başbakan Muhammed Gannuşi Devlet Başkanı koltuğuna otururken, 15 Ocakta Eski Parlamento başkanı Fuad Mübezza geçici olarak Devlet Başkanı olmuştur. Başbakanlık koltuğuna da Muhammed Gannuşi geçmiştir. Lakin bundan memnun olmayan halk geçici de olsa yeni bir Başbakanın eski kabineden olmaması gerektiğine inanarak protestolara başlamıştır. Protestolar sonuç verdi ve 27 Şubat'ta Başbakanlık koltuğuna Beci Kaid El-Sibsi seçilmiştir.

23 Ekim 2011'de yapılan seçimler sonucu %40 oy alan Ennahda Partisi, 26 koltuğa sahip olan Cumhuriyet İçin Kongre Partisi (CPR) ve 20 koltuğa sahip olan Ettakatül Partisi üçlü koalisyonuna girdi. Ennahda Hareketi Genel Sekreteri Hammadi Cibali başbakanlık koltuğuna otururken Cumhurbaşkanlığına CPR lideri Munsif Merzuki gelmiştir. Meclis başkanlığına da Ettakatül Partisi lideri Mustafa Bin Cafer geldi. Siyasal İslam'ın ılımlı ve diyaloga açık versiyonunu temsil eden Ennahda ile demokratik sol çizgideki CPR ve sosyalist çizgideki Ettakattül Partisi ile koalisyon başlangıçtan beri doku uyumsuzluğu gözleniyordu.

İsyan sonrası oluşan siyasi boşluk özellikle siyasi birçok hadisenin meydana gelmesine sebep oldu. Özellikle Şükrü Belayid cinayeti Ennahda liderliğindeki hükümetin karşısına önemli bir siyasi krize yol açtı. İsyan sonrası ülkenin en büyük sorunu şüphesiz güvenlik sorunuydu. Özellikle hudut kontrolü çok az olan Libya sınırından silah kaçakçılığı çok fazla yapılıyordu. Siyasi boşluk fail-i meçhul cinayetlerin oranını da arttırmıştı. Cinayetler ülkede önemli karışıklılıklara yol açabilecek siyasi odaklara doğru yönelmeye başlamıştı. Ta ki 6 Şubat 2013'te Ennahda'ya karşı alternatif olarak oluşturulan Halk Cephesi liderlerinden Şükrü Belayid'in öldürülmesine kadar vardı. Her ne kadar başbakan Cibali, cinayeti şiddetli bir şekilde kınasa da, Belayid'in babası bu hadiseden Ennahda'yı sorumlu tutuyordu. Hadise sonrasında Ennahdaya karşı protestolar arttı ve birçok bina ateşe verildi. Tüm bu gelişmeler Başbakan Cibali'nin istifasını gerileterek Ennahda siyasi anlamda ilk darbesini almış oldu.

Ennahda hükümetin başına geçtikten sonra yeni anayasa çalışmalarına hızlı bir şekilde başlamıştı. Bu çalışmaların sekteye uğramaması gerektiğine vurgu yapan parti, hemen Cibali'nin yerine İçişleri Bakanı ve Ennahda Hareketi sözcüsü Ali El-Ureyd'i başbakanlık koltuğuna geçirdi (22 Şubat 2013). Ali El-Ureyd Tunus'ta gerilimin azalması için çok çalıştı. Ama bu çabaları Anayasa çalışmaları içerisinde yer alan ve yine Halk Hareketinin liderleri arasında bilinen Muhammed İbrahimi'nin de öldürülmesini engelleyemedi. Ennahda Partisi yine cinayetlerden sorumlu tutularak aleyhinde ciddi toplumsal muhalefet oluştu.

Siyasi cinayetler Ennahda hükümetinin istifasının en önemli sebepleri arasında yer alsada bunun dışında; üçlü koalisyon arasındaki bazı anlaşmazlıklar, cinayetler sonrası şehirlerde oluşan geniş çaplı protestolar, Bazı muhalif partilerin (özellikle sol partiler) hükümetin düşmesi ve meclisin dağılması amacıyla milleti sokağa dökme çabaları ve propagandaları, bu çabaların neticesiyle milletin sokaklarda geçgündüz demeden günlerce protesto etmesi, Ennahda hükümetinin bazı radikal gruplara ve hareketlere (ki bunların en önemlisi ABD Büyükelçiliğine yapılan saldırıdır) müsamaha gösterdiği suçlaması, üretimin azalması ve fiyatların yükselmesi, sık sık yapılan işçi, memur ve öğretmen grevleri, daha da önemlisi sınır güvenliğinin özellikle Libya'da oldukça zayıf olması ve silah ticaretinin artması, var olan belirsizlik yüzünden yatırımcıların tedirginliği, daha ucuz olan Cezayir ürünlerinin (örneğin demir) varlığı, kaçakçılığın hat safhada olması gibi birçok siyasi, iktisadi ve toplumsal sorunlar da bu istifaların sebepleri arasında yer almaktadır.

Ali El-Ureyd'in istifasından sonra Sanayi Bakanı olan bağımsız milletvekili Mehdi Cuma, seçimlere kadar Başbakanlık görevine meclis tarafından seçildi. Ama Mehdi Cuma'nın seçilmesi uzun uğraşlar ve uzlaşmalar sonrası neticelendi. Tunus açısından önemli bir yere sahip olan Sendikalar, Sanayi ve Ticaret Odası, Barolar Birliği ve Tunus İnsan Hakları Örgütü taraflar arasında uzlaşa sağlamak için çabaladılar. Uzun tartışmalar sonucu Mehdi Cuma'nın Başbakan olması konusunda karar kılındı. Sürecin uzamasında önemli bir etken de şüphesiz yine anayasa çalışmalarıydı. Nitekim Ennahda anayasa hazır olmadan hükümetten çekilmeyi istemiyordu ve öyle de oldu. Temel çalışmalar bittikten sonra Ali El-Ureyd istifasını sundu ve Mehdi Cuma Tunus'un yeni geçici başbakanı oldu.

Yeni başbakanın en önemli vazifesi ülkenin demokratik ve özgür bir ortamda seçime girmesini sağlamaktı. Yüksek Seçim Kurulu çalışmalarını iyice hızlandırmıştı. Ayrıca Mehdi Cum'a Ennahda hükümeti döneminde tayin edilen kaymakamların ve bazı valilerin tayinlerini geri almaya başladı. Bunun önemli bir sebebi kaymakamların seçim propagandaları yaptığına dair muhalif partilerin şikayet etmeleriydi. Hatta Mayıs 2014 başlarında bazı kaymakamlar, propagandacı kaymakamların tayinlerinin geri alınması için yürüyüş düzenlediler. Parlamento seçimlerinin 26 Ekim 2014 tarihinde, Cumhurbaşkanı seçimlerinin ilk turunun 23 Kasım ve ikinci turunun Aralık ayı sonunda yapılmasına karar verildi.

Seçim Öncesi Tunus'ta Siyasi, Ekonomik ve Toplumsal Vaziyet

Özellikle devrimden sonra daha bariz bir şekilde ortaya çıkan Selefî gruplar Tunus siyasetinin önemli bir parçasını oluşturmaktaydı. Tunus'ta bu selefî gruplar genel itibariyle 3 farklı fraksiyona sahipti: (a) İlmî Selefîler, (b) Cihatçı Selefîler ve (c) Siyasi Selefîler. İlmî Selefîler, daha çok üniversite ve Camii merkezli olarak İslami ve Kur'ani ilimlere gününün önemli bir vaktini ayıran, genel itibariyle ticaretle uğraşan kişilerden oluşmaktaydı. Tebliği en önemli vazifelerden biri olarak addeden bu grup, Kur'an ayetlerini ve sahih hadisleri rehber edinerek sünnete mümkün olduğunca riayet etmeye çalışan ama aynı zamanda birçok mezhep imamının içtihatlarını kabul etmeyen bir fikri altyapıya sahiptirler. Cihatçı selefîler ise (bir başka adıyla *El-Seyfiyyun*) daha radikal olarak tek çözüm yolunun zorla da olsa şeriatle yönetilen bir devlete dayandığına inanmaktadırlar. Daha komplike bir fikri altyapıya sahip bu grup, genel itibariyle silahlı bir örgütsel yapıyı ifade etmektedir. Bilindiği üzere Tunus IŞİD'e en fazla insani kaynak sağlayan ülkedir.⁵ Bununla beraber Tunus'ta hala varlığını sürdüren Ensar-ul Şeria da en önemli beşeri kaynaklarını bu gruplardan temin etmektedir. İlmî ve Cihatçı selefîler demokrasi, eşitlik, liberalizm vs. gibi modern mefhumları kabul etmemekle beraber siyasi olan her şeye karşıdırlar. Oy vermenin bile bu düzende caiz olmadığını ve bazı fetvalarla haram

5 Kirkpatrick, David D. 2014. "New Freedoms in Tunisia Drive Support for ISIS (Tunus'ta Yeni Özgürlükler IŞİD'e Desteği Artırıyor)". *New York Times*. 22 Ekim.
<http://www.nytimes.com/2014/10/22/world/africa/new-freedoms-in-tunisia-drive-support-for-isis.html>

olduğunu ileri sürerler. Siyasi Selefilere ise diğerleriyle aynı fikri altyapıya sahip olsa da siyasi platformda olmanın gerekliliği üzerine yoğunlaşırlar. Genel olarak Mısır'da olduğu gibi bir parti kurma veya destekleme eğilimindedirler. Lakin bu grup Tunus'ta diğerlerine nazaran tabanı daha azdır. Tunus tarihinde Selefilere ait bir partiye henüz rastlanmamıştır.

Ensarül Şeria'nın ortaya çıkmasına Ennahda Hükümeti'nin müsaade ettiği bu yüzden de daha sonra kendisi zor durumda kaldığı kabul edilmektedir.⁶ Oldukça otoriter uygulamalara sahip olan Habib Burgiba ve Zeynelabidin Bin Ali döneminde ortaya çıkmayan/çıkarılmayan veya kuluçkaya yatan bu grup için devrim süreci eylemler için önemli bir zemin hazırlamıştı. Tunus'ta en çok konuşulan meselelerden ve iddialardan biri de Ennahda'nın bu örgütün büyümesine sessiz kalmasıdır. Birçok terörsel eylemle ismini duyuran Ensarul Şeria'nın ortaya çıkması konusunda hükümetteki Ennahda Partisi sorumlu tutulmaktaydı. Bununla beraber Halk Cephesinde suikasta kurban giden Muhammed İbrahimi ve Şükrü Belayid'in öldürülmesindeki tek sorumlunun Ennahda olduğu tezi İşçi Partisi başta olmak üzere birçok çevre tarafından ileri sürülmekteydi.⁷

Tunus'un ekonomik yapısı devrim süreciyle birlikte özellikle yabancı yatırımcıların ülkeden çıkmasıyla krize varacak derecede önemli sıkıntılar yaşamaktaydı. Özellikle şehir merkezlerinde artan nüfusla beraber ev kiralarının yükselmesi, gıda ve giyim fiyatlarının neredeyse iki katına varacak kadar artması, buna rağmen hem devlet sektöründe hem de özel sektörde verilen maaşlarda kayda değer bir artışın olmaması, şehir merkezlerinde artan nüfusla beraber işsizlik oranlarının artması, Libya'da yaşanan süreçle beraber birçok Libyalının Tunus'a gelmesi gibi birçok sebep ekonominin bu hale gelmesindeki başlıca sebeplerdendir. Ülkeden Libya'ya ihracatta ciddi düşüş olduğu gibi, daha önce turist olarak gelen birçok Libyalı da Tunus'a sığındı ve ülkede çalışan 40 bin Tunuslu işçi de geri dönerek gelir kaybına yol açmıştır.⁸

6 Churchill, Erik & Aaron Zeline 2012. "A Balancing Act: Ennahda's Struggle with Salafis (Dengeleme Eylemi: Ennahda'nın Selefilere Mücadelesi)". Carnegie Endowment. 19 Nisan 2012. <http://carnegieendowment.org/sada/2012/04/19/balancing-act-ennahda-salafis/ffws>.

7 Touress. 2013. "Fi Erbainiyet Bilaid: İttihat muvecece li-Raşid El-Gannouşi Bi-Katli Şükrü Bilaid (Bilaid'in Ölümünün Kırkıncı Gününde Suçlamaların Hedefinde Raşid Elgannouşi). 16 Mart. Erişim 3 Şubat 2015. <http://www.touress.com/babnet/61968>.

8 Eşşark Elawsat. 2014. "Tedaiyat El-Ezme fi Libya Min Masaib el-İktisad El-Tunusi (Libya'daki Krizin Tunus Ekonomik Problemlerine Etkisi). 29 Ağustos 2014. Erişim 3 Şubat 2015 <http://aawsat.com/home/article/170706>.

4. Siyasi Partiler

4.1. Ennahda Partisi

Siyasi sahnede mücadele devam ederken seçime hazırlanmaya başlayan siyasi partiler yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştı. Şimdi 2014 seçimlerine hazırlanan başlıca siyasi partilerin önde gelenlerinden birisi Ennahda Partisi idi. 2011 seçimlerinde 90 sandalye ile birinci parti olarak seçilen Ennahda bahsettiğimiz şartlardan dolayı oldukça zor ve sıkıntılı bir dönem geçirdi. Bu durum, birçok Tunuslu tarafından başarısızlık olarak adlandırılıyordu. Parti, Ennahda Hareketinin siyasi platformdaki temsilcisi olarak Ennahda Hareketinin bu süreçteki rolünü anlamak gereklidir. Ayrıca, Ennahda Partisi, Tunus ve Arap Baharı'nda temsil ettiği anlam açısından da önemlidir.

Ennahda Hareketinin temelleri; Raşid El-Gannuşi, Abdulfettah Muru, Mansuf Bin Salim tarafından, 1972 Nisanında "Cemaat-i İslamiye" adı altında atılmıştır. Tunus'un en meşhur simgelerinden biri olan Zeytune Cami'nde asırlardır devam eden halka dersleri, Mısır'ın İhvan-ı Müslimin Hareketi ile birlikte bu hareketin fikri altyapısını oluşturmaktaydı. Bu hareket daha sonra "İtticah-ı İslam Hareketi" olarak adlandırıldı. Habib Burgiba'nın devrilmesinden sonra hareket, Zeynelabidin bin Ali ile birlikte parti olarak seçimlere girdi. Fakat anayasanın parti kanunlarında yer alan maddeye göre dini çağrıştıran kavramlar parti ismi olarak kullanılmadığından hareket, "Ennahda Hareketi Partisi" olarak seçimlere girdi. 1989 yılında seçimlerde %13 oranında oya sahip oldu. Daha sonraki süreçte Bin Ali ile ters düşen hareket, yasaklı örgüt olarak ilan edildi. Başta Gannuşi ve Muru olmak üzere harekete üye olan binlerce kişi hapis cezasına çarptırıldı. Bununla beraber Gannuşi ve Muru'nun sürgün hayatları da başlamış oldu. Devrime kadar hareket açıktan hiçbir faaliyet göstermedi. Ama bununla beraber bu fikri altyapı başta Cezayir olmak üzere birçok ülkede taraftar buldu.⁹

Devrim sürecinde aktif rol almayan Ennahda devrimden sonraki süreçte neredeyse en önemli rolü oynadı. Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesinden sonraki süreçte kayda değer bir üstünlükle birinci parti olan Ennahda yine de diğer partilerle koalisyona girmeyi tercih etti ve Troyka adı verilen iş başına geldi. Asli hedef olan yeni bir anayasa bu süreçte

9 Ebu Zekiye. 2003. *El-Harekat El-Islamiye fi Tunus Min el-Sa'lebi ile El-Gannuşi (Sa'lebi'den Gannuşi'ye Tunus'ta İslami Hareketler)*. http://www.nashiri.net/tv/doc_download/9-.html

gayet başarılı bir şekilde inşa edildi. Bu konuda ciddi bir çaba ile halkın güvenoyunu toplayan Ennahda maalesef bunun dışında özellikle ekonomik alanda gözle görülür herhangi bir ilerleme gösteremedi. Özellikle iktisadi noktada sorunlu bir süreç geçiren hükümet, terör örgütleriyle beraber büyük bir sınav vermeye çalıştı. Lakin daha sonra tahlil edeceğimiz ve birçok etkenin rol oynadığı 2014 seçimlerinde bu sınavda nispeten başarısız olduğu halkın oyları tarafından tescillenmiş oldu.

4.2. *Nida Tunus Hareketi Partisi*

Devrimden sonra şekillenen bu parti, Habib Burgiba dönemlerinde savunma ve dışişleri bakanlığı görevlerini üstlenen, siyasi sahada oldukça tecrübeli ve laik bir fikrî arka plana sahip Abdulfettah Kaid Es-Sibsi etrafında çeşitli fikirleri temsil eden ve Zeynelabidin Bin Ali döneminde de aktif rol alan kişilerin oluşturduğu bir siyasi harekettir. Toplum tarafından itibar gören ve özellikle nüfuz sahibi olan kişileri aday göstererek seçimlerde galip gelmeyi başarabilen bu parti, temel felsefesini Ennahda karşıtlığı üzerine kurmaktaydı. Her kesime ve her fikre açık olduğunu her platformda tekrar eden parti, seçim sürecinde en çok çalışan parti olarak hafızalara kazındı. Özellikle kararsızların oylarını kendine çeken parti, genel itibarıyla sahil kesimlerinde önemli oy oranlarına sahip oldu.

4.3. *Halk Cephesi Partisi*

Başta İşçi Partisi olmak üzere 12 partinin bir araya gelmesiyle oluşan cephe, seçimlerde Özgür Milli Birlik Partisinden sonra dördüncü parti olmayı başardı. Bin Ali karşıtlığıyla tanınan bu cephe devrim sürecinde tabanını geliştirmek için önemli çalışmalara başladı. Marksist-Leninist bir fikrî altyapıya sahip parti kendilerinden olarak bilinen ve suikast sonucu hayatını kaybeden Muhammed İbrahimi ve Şükrü Belayid'in ölümleriyle birlikte devrim sürecinde daha ön plana çıktı. Nida Tunus'a benzer olarak Ennahda karşıtı bir tavır sergileyen parti bu iki önemli şahsın ölümlerinden birincil olarak Ennahda'yı sorumlu tuttu. Bu çerçevede oluşturulan algı önemli bir kesim tarafından kabul gördü. Böylelikle Halk Cephesi meclisteki 217 sandalyeden 15'ini almayı başardı.¹⁰

4.4. *Özgür Milli Birlik Partisi (ÖGMP)*

Selim Er-Riyahi'nin liderliğini yaptığı parti 2011 Mayısında kuruldu. Parti kendisini “liberal ve pragmatik” olarak tanımlayarak

10 Front Populair. 2015. <http://front-populaire.org/>, Erişim 01.01.2015

Tunus'un Müslüman Arap kimliği ile modernlik, çağdaşlık ve ilerlemenin yollarını birleştirmeyi hedeflediğini belirtmektedir.¹¹ Bu minvalde yerli milli kimlik ile laik anlayışı birleştirmeye çalıştığı milliyetçi, liberal ve hafif sol özelliği dikkat çekmektedir. İlk seçimlerde sadece bir sandalye alabilen parti bu seçimlerde büyük bir başarı göstererek 16 sandalye aldı. Böylelikle seçimi üçüncü parti olarak kazandı. Modern bir Tunus ve gelişmiş bir ekonomi sloganıyla hareket eden parti, özellikle İslamcılığı reddeder. Özellikle CPR'nin dağılmasından sonra bu partiden önemli sayılabilecek derecede oy koparan parti, laik devlet yönetimini birincil şart olarak kabul ediyordu.¹²

4.5. Cumhuriyet İçin Kongre Partisi (CPR)

Tunus'un en önemli şahsiyetlerinden biri olarak bilinen ve Bin Ali karşıtlığıyla tanınan İnsan Hakları savunucusu Munsif Merzuki tarafından 2001 yılında kurulan parti, devrim sonrası kurulan koalisyon hükümetinin bir parçasıydı. Merzuki, bu hükümet sürecinde Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür. Orta-sol olarak tabir edilen parti bu süreçte bir ayrılma sürecine girdi. Özellikle İslamcı bir parti olarak görülen Ennahda ile olan yakınlık parti içinde bölünmelere yol açtı. Merzuki'nin Ennahda'dan gelen bütün tekliflerine evet dediği iddiaları ve tek faaliyetinin önemli gönlerde genel af çıkarması çoğu kişi tarafından ona karşı olan güvenin sarsılmasına yol açtı. Bununla beraber içkiyi çok tüketmesi ve bazı konuşmalarda bunun tezahür etmesi de güven kaybının önemli sebeplerinden görüldü.¹³ Nihayetinde partiden istifa eden Yasin İbrahim liderliğindeki bir grup Afak Tunus Partisini kurdu. İlk seçimlerde 30 sandalye alan parti, 2014 seçimlerinde büyük bir kayıpla sadece 5 milletvekili çıkartabildi. Bununla birlikte 2014 seçiminin en büyük kaybedeni olarak kayıtlara geçti. İktidarın yıprattığı Munsif El-Merzuki'nin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı oy, CPR'nin parlamento seçimlerinde aldığı oydan çok daha fazladır. Dolayısıyla, Parti'nin başarısızlığından söz edilebilir.

11 ÖGMP 2015. *Özgür Milli Birlik Partisi*. Erişim 01.01.2015. http://upl.tn/?page_id=2287.

12 ÖGMP 2015, a.g.m.

13 *Tunivision*. 2014. 1 Ocak 2014. <http://ar.tunivisions.net/45064/222/149/الهامي-حملة-منصف-الهمامي-كلمة-متاع-ولا-هو-شرايب-متاع-لا-هو-ميسكرش-المرزوقي.html> Erişim 2 Şubat 2015

4.6. Afak Tunus Partisi

Cumhuriyet İçin Kongre Partisi'nin de kurucularından olan Yasin İbrahim partiden ayrılarak Afak Tunus Partisi'ni kurdu. Kendisini (İslami) Medeniyet birikiminden ve reform geleneğinden doğan bir parti olarak görerek Tunus'un İslami, Arap ve Berberi kimliklerini tanıyan Parti ülkeyi Akdeniz Bölgesi'nin beş büyük ekonomisi yapmayı amaçlamaktadır.¹⁴ 2011 Martında resmi olarak seçime girmeye hazırlandı. Troyka hükümetinde görev yapan önemli kişilerin yer aldığı parti 2014 seçimlerinde meclise 8 milletvekili çıkarmayı bildi. Parti içindeki Merzuki'nin tavırlarından hoşlanmayan birçok seçmen yeni kurulan bu partiye yöneldi.

5. Seçim Öncesinde Öne Sürülen İddialar

Seçimin yaklaşması rekabetin şiddetlenmesini de beraberinde getiriyordu. Özellikle seçim propagandaları, tarafların en çok üzerinde durduğu konulardan biriydi. Lakin daha önce belirttiğimiz üzere siyasetin toplumsal hayat içerisinde Türkiye'ye nazaran az yer alması bu seçim heyecanını sönük kılmaktaydı. Seçim süreci için görevlendirilen Seçim Takip Kurulu, partilerin propaganda süreç ve kanunlarına riayet edip etmediklerini takip etmekle görevliydi. Lakin toplum içerisinde yer alan haberlere göre kurul, Nida'nın hatalarını görmezden gelmekle kalmayıp başta Ennahda olarak diğer partilerin kurallara uymaması karşısında ağır faturalar kestiği söyleniyordu. Hem Ennahda hem de rakipleri bir diğerini seçimlerde hile yapmakla suçluyordu.¹⁵

Bunun dışında özellikle bu süreçte seçim propagandalarının daha iyi yapılması amacıyla Nida Tunus'un BAE ve Suudi Arabistan tarafından finansal destek aldığı iddiaları da başlıca iddialardandı. Buna karşılık Nida Tunus taraftarları da Ennahda'nın Katar ve Türkiye tarafından mali olarak desteklendiği iddiaları öne sürülmüştü.¹⁶ Özellikle Mısır darbesinden sonra Körfez odaklı Türkiye ve Katar'ın İhvan-ı Müslimin'i ve Ennahda'yı desteklediği yönünde ciddi olumsuz kampanya görülmüştür.

Seçimden 3 hafta öncesinden başlayarak seçim sonrasındaki süreçte de toplumsal hayattan kendini izole eden Selefiler, cami,

14 Afak Tunus Partisi, http://www.afektounes.tn/Ar/41_11_التقديم , Erişim Tarihi: 01.01.2015.

15 *El-Arab*. 2014. 27 Ekim. <http://www.alarab.co.uk/?id=36461>. Erişim 2 Ocak 2015.

16 *Saudi Wave*. 2013. 19 Aralık. <http://www.saudiwave.com/ar/2010-11-09-18-40-47/33-2010-11-09-18-41-35/5322-2013-12-19-05-40-37.html>. Erişim 2 Şubat 2015.

üniversite ve hatta sokakta da ender görülmeye başlanmıştı. Bu konuyla ilgili birçok iddia ortaya atıldı. En büyük iddialardan biri bir eylem hazırlığının olmasıydı ki özellikle seçim sonrasında cihatçı Selefilere gerçekleştirildiği terörsel eylemler bu iddiayı ispatlar gibiydi. Bunun dışında bilindiği üzere bazı Selefilere var olan oy kullanmanın caiz olmadığı görüşü de bu izole olmanın önemli sebeplerindendi. Bir diğer iddia ise buna karşıt olarak gerçekleşebilecek eylemlere karşılık herhangi bir bağlantılarının olmadığını göstermek ve oluşabilecek toplumsal çatışmaları engellemek için çekildiklerini öne sürüyordu.¹⁷ Tüm bunlardan daha doğru bir iddia-ki iddia yerine bir gerçek denilebilir- Tunus'un silahlı kuvvetlerinin seçime yaklaştıkça selefiler üzerine kurduğu baskı ve gerçekleştirdiği baskınların gözle görülebilir derecede artmasıydı.

Ennahda'nın maruz kaldığı ithamlardan biri de terör örgütüne gösterdiği müsamahadır. Selefilerin bu vaziyete gelmesinde büyük rol oynadığını öne süren iddialar, her ne kadar bir komplo gibi dursa da muhalifler Ennahda'nın selefileri beraber çalışmaya davet etmesini delil olarak gösteriyordu. Lakin Cihatçı Selefilerin Ennahda'yı mürted olarak nitelendirmesi ve her türlü doğrudan ya da dolaylı ilişkileri reddetmesi bu iddiaları da çürütür nitelikteydi.¹⁸ Bunun aksine de Ennahda'ya yakınlığı ile bilinen kişilerin öne sürdüğü önemli iddiaların da Ennahda'yı hükümetten düşürmek maksadıyla ülkede bulunan özellikle silahlı kuvvetler içinde yer alan bazı kişilerin terör örgütüne müsamaha göstermesi sonucu vaziyetin bu noktaya geldiği Ennahda taraftarlarının iddiasıydı. Çünkü Bin Ali döneminde var olan aşırı baskı Selefilerin meydana çıkmasını engelliyordu. Bin Ali'nin devrilip ülkeden kaçmasına rağmen silahlı kuvvetlerde en ufak bir değişikliğin olmaması bu iddiayı akla yakınlaştırıyordu.

Tunus'ta bariz olarak duyulan en önemli iddialardan biri de Cumhurbaşkanı Munsif Merzuki etrafında dönüyordu. Devrim sonrası süreçte birçok itham altında kalan Merzuki'ye yapılan ithamlardan biri sola yakın olmasına rağmen Ennahda'nın çoğunlukta bulunduğu hükümet sürecinde Koalisyon'un çıkardığı kararlara olumlu yaklaşarak veto etmemesi idi. Her ne kadar Merzuki, önüne gelen kararların kendi

17 Hasan Eliyadi. 2014. Elteyarat el-Selefiye garakat fi markab Ennahda (Selefi Akımlar Ennahda Gemisiyle Battı). *El-Akhbar*. 29 Eylül. <http://al-akhbar.com/node/218648>. Erişim 2 Aralık 2014.

18 Chorouk Online. 2013. 19 Mayıs. <http://www.echoroukonline.com/ara/?news=165166>. Erişim 21 Aralık 2014.

vizyonuna ters düşmediğini öne sürse de sol gruplar bunu kabullenemiyordu. Nitekim bu vaziyet 2014 seçimlerine de bariz bir şekilde yansdı. Cumhuriyet için Kongre Partisi büyük kayıpla seçimi tamamladı. Bununla birlikte daha önce de belirttiğimiz üzere Merzuki'nin çok içki içmesi ve basın toplantılarında ve hatta kararları verirken bile sarhoşluğu üzerinden atmadığı iddiası da Tunus sokaklarında dolaşan önemli söylentilerden biriydi. Bu iddia çeşitli taraflardan reddedildi.¹⁹

6. 2014 Parlamento Seçimleri ve Sonuçlarının Analizi

26 Ekim 2014 günü gerçekleştirilen genel seçimler gerçek anlamda ilk tam bağımsız ve özgür, aynı zamanda kansız ve yıkımsız bir seçim oldu. Seçimin resmi genel sonuçlarına yakın bir oran önceden seçimden sonraki ilk günde belli oldu. Fakat ilk iki-üç gün boyunca hem Nida Tunus hem de Ennahda kendilerinin önde olduğunu ileri sürüyordu. Tunus'ta seçimleri büyük bir ekiple ve dikkatle takip eden Anadolu Ajansı, seçim sonuçlarına yüzde 98 oranla en yakın tahmini sonucu bilen kuruluş olarak kayıtlara geçti.²⁰ Seçim günü Tunus'ta gayet sakin ve sıkıntısız bir gündü. Hemen hemen her parti, sonuçları dikkatle ve kutlamalarla takip ediyordu. Özellikle Nida hemen hemen her ülkede olduğu gibi oyların sayımı noktasında çeşitli iddialar ortaya atılsa da başta Seçim kurulu başkanı, Gannuşi ve Sibi olmak üzere çoğu parti başkanı seçimlerin sağlıklı bir şekilde geçtiğini ve katılımın beklenilenden yüksek düzeyde olduğunu seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra yaptıkları basın açıklamalarında belirtmişlerdi.

6.1. Parlamento Seçimlerine Katılım Oranı

Tunus'ta seçime katılım oranı Seçim Kurulu Başkanlığınca yüzde 69 olarak belirlendi. Bu oran gerçekten beklenen düzeyin kayda değer bir biçimde üzerindeydi. Seçime katılım oranı %50 civarında bekleniyordu. Seçime katılım oranı kuzeyden güneye indikçe azalmaktadır. Bunun en önemli sebebi daha önce belirtildiği üzere siyasetin toplumsal hayatta oldukça az yer kaplaması ve tabii olarak - tümüne yakın oranda- Selefilerin oy kullanmamasıdır.

19 Afrigate News 2014. 23 Şubat. <http://www.afrigatenews.net/content/التونسي-الرئاسي-الديوان-مدير> Erişim tarihi 22 Aralık 2014.

20 AA (Anadolu Ajansı). 2014. <http://www.aa.com.tr/tr/s/411256--tunusta-parlamentonun-dagilimi-belli-oldu>. Erişim 23 Aralık 2014.

Bölge	Toplam Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım Oranı (%)	Boş Oy Kullanan seçmen Sayısı	Hatalı Oy Kullanan Seçmen Sayısı
Aryana	246.497	181.779	73,74	2.398	3.327
Beja	131.770	86.673	65,77	2.720	4.507
Bin Arus	294.292	223.623	75,98	3.105	4.287
Binzert	241.696	164.561	68,08	3.596	6.577
Cenduba	166.233	106.637	64,14	3.700	6.281
Gabes	178.564	122.219	68,44	2.598	3.613
Kabili	84.406	58.677	69,51	1.395	1.672
Kafsa	162.528	108.756	66,91	2.145	2.735
Kasrin	185.409	112.198	60,51	2.656	5.349
Kayravan	215.140	132.727	61,69	3.382	6.078
Kef	118.941	79.043	66,45	2.501	4.121
Mannuba	168.242	119.448	70,99	2.589	3.947
Mednin	197.797	130.517	65,98	2.097	3.413
Mehdiyye	163.839	117.634	71,79	2.494	4.383
Monastır	254.487	188.941	74,24	2.157	3.439
Nabil 1	204.301	154.388	75,56	2.446	4.262
Nabil 2	165.611	124.216	75,00	2.301	4.708
Sfaks 1	198.427	142.166	71,64	2.012	3.167
Sfaks 2	248.382	190.282	76,60	2.087	3.198
Sidi Bou Zeyd	197.584	118.528	59,98	3.194	4.432
Siliyana	97.460	61.873	63,48	1.756	3.359
Sussa	292.301	217.655	74,46	2.761	4.910
Tatavin	59.752	36.821	61,62	807	1.214
Tunis 1	244.599	176.270	72,06	3.116	5.067
Tunis 2	275.611	215.389	78,14	2.173	3.788
Tuzer	61.044	39.177	64,17	857	1.088
Zağvan	80.693	55.701	69,02	1.476	2.449
Yurtdışı	-----	101.210	≈ 40,84	655	586
Toplam	≈ 5.200.000	3.567.109	≈ 68,59	65.174 (%1.83)	105.957 (%2.97)

Tablo 1: Seçim Katılım Oranları

Kaynak: TBYSK. 2015a. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/statistiqueparticipation.xlsx>. Erişim 2 Ocak 2015.

Tablo 1’de görüldüğü üzere kuzeyde ve özellikle sahil kesimlerinde seçime katılım oranları %70 üzerinde seyrederken iç kesimlerde ve güney illerinde bu oranın genel itibariyle %70’in altında olduğunu gözlemlemekteyiz. Göze çarpan başka bir olgu da %5’e varan bir oranda geçersiz ve boş oyun varlığıdır. Boş oyların oranı da gösteriyor ki kararsızların da önemli sayılacak bir kısmı herhangi bir

partiye oy vermemiştir. Özellikle güneye doğru turizmde tarımsal ve kırsal topluma doğru gidildikçe kırsalda seçime ilginin azalması anlamına geliyordu. Çünkü ekonomik sorunlardan en çok etkilenen kırsal kesimler olmuştur.

6.2. Parlamento Seçim Sonuçları ve Analizi

Nida Tunus'un seçimdeki üstünlüğü Tunus'un toplumsal ve siyasal hayatıyla doğrudan ilişkili bir sonuçtur. Tunus'taki durumun İslamcı-laik tartışmalarından daha derin olduğunu ve İslamcılarının da Tunus'ta kaybettiği tezi çok açıklayıcı bir resim değildir. Bu başlık altında vereceğimiz sonuçlarda bariz bir şekilde görünüyor ki genel itibariyle sahil kesimleri Nida Tunus'u desteklerken iç kesimler Ennahda'ya oy vermiştir. Böyle bir ayırım, aslında net çizgilerle belirlenmemiştir. Çünkü bazı iller hariç çoğu yerde iki parti birbirine yakın oy oranına sahiptirler. Seçim oranını en çok tesir edecek biçimde takriben %10'a varan kararsız kesimin varlığı tüm partiler tarafından biliniyordu. Bu kesim bariz bir şekilde Nida Tunus ve Halk Cephesinin yükselmesine ve Ennahda ve CPR'nin oy kaybetmesinin başat sebebidir. Buna ek olarak Selefilerin oy kullanmaması da başta Ennahda olarak İslamcı partilerin oy oranlarının düşük olmasına sebebiyet vermiştir.

Barış ve güçlü ekonomi üzerine inşa edilmesi umulan Tunus'un geleceği, seçimin en önemli hedeflerinden biri olduğunu dile getiren parti liderleri ve Tunus toplumu için seçimin, bir araç olduğunu belirtmekteydi.²¹ Ama özellikle siyaset bilimciler çok iyi bilirler ki her siyasal partinin pragmatist bir biçimde altı çizilen ana hedefinin iktidara gelmek ve ülkenin her anlamda gelişmesini ve kalkınmasının yegane bir aracı olarak kendi partilerinin vizyon ve misyonu ile gerçekleştirebileceğine kesin olarak inanmaktadır. Dolayısıyla Ennahda iktidarı isterken seçimleri kaybetmiştir. Ennahda'nın sonucu kabullenmesi ve yapıcı ve gerçekten rasyonel bir biçimde, ülkenin sükunet içinde yaptığı açıklamalar dikkat çekmiştir. Gannuşi, Özellikle önemli olan demokratik ortamın oluşması ve hürriyetlerin her alanda vücut bulmasının ve seçimlerin şiddetsiz bir biçimde gerçekleşmesinin olduğunun üzerinde durdu.²² Gannuşi seçim sonuçlarının açıklanmasının

21 Al-Quds El-Arabi 2014. 29 Ekim. <http://www.alquds.co.uk/?p=228269>. Erişim 24 Aralık 2014.

22 El-Cezire. 2014. 11 Ağustos.

<http://www.aljazeera.net/programs/withoutbounds/2014/11/8/الغوشي-تأثير-انتخابات-تونس-انتخابات-تأثير-الغوشي> Erişim 25 Aralık 2015.

ardından yaptığı ilk basın toplantısında ideal bir muhalefetin nasıl gerçekleşebileceğinin en önemli kanıtı olarak karşımızda durmaktadır.

Şimdi seçim sonuçlarına rakamsal olarak bakarak Tunus'ta siyasi partilerin il bazında dağılımını inceleyeceğiz:

Tablo 2: İl Bazında Seçim Sonuçları

Bölge	Nida Tunus Har. Partisi (%)	Ennahda Har. Partisi (%)	Özgür Milli Birlik Partisi (%)	Halk Cephesi (%)	Afak Tunus Partisi (%)	Cumhuriyet İçin Kongre Partisi (%)
Aryana	46,38	23,79	5,12	2,35	3,51	1,36
Beja	37,07	20,54	5,37	3,14	1,06	1,45
Bin Arus	38,50	28,00	5,90	4,30	3,10	1,50
Binzert	36,06	27,49	5,10	2,29	2,52	1,49
Cenduba	34,36	19,76	4,07	6,36	1,11	1,04
Gabes	16,71	49,03	5,29	1,21	0,89	4,46
Kabili	10,20	38,50	3,60	2,80	0	15,70
Kafsa	20,58	26,66	2,78	5,34	0,70	1,32
Kasrin	26,51	22,13	3,22	4,30	1,04	2,75
Kayravan	26,46	31,03	4,66	3,81	1,86	1,13
Kef	46,56	16,91	4,10	6,70	0,78	1,27
Mannuba	32,91	28,63	8,19	2,58	2,53	1,31
Mednin	11,28	54,12	3,46	2,19	2,41	4,96
Mehdiyye	44,55	21,96	2,43	2,84	9,64	1,18
Monastır	56,18	20,39	1,71	2,73	3,39	0,78
Nabil 1	49,12	19,56	4,69	4,03	4,75	0,99
Nabil 2	50,40	19,64	4,95	3,35	2,54	1,37
Sfaks 1	30,84	35,69	2,36	4,61	3,12	1,95
Sfaks 2	37,46	31,00	1,92	3,20	3,60	1,98
Sidi Bou Zeyd	24,71	17,12	2,03	7,14	0,85	1,64
Siliyana	28,40	17,19	5,75	11,21	0,60	1,15
Sussa	48,23	23,89	2,28	2,59	5,81	1,36
Tatavin	7,50	63,90	3,60	0,60	0	3,60
Tunis 1	35,22	31,16	8,01	3,11	2,93	1,18
Tunis 2	54,37	19,79	3,12	2,94	4,31	1,30
Tuzer	13,42	26,68	4,54	1,34	0,55	2,17
Zağvan	34,21	22,01	6,69	2,61	2,25	1,29
Diğer Ülkeler	48,99	36,91	1,61	5,10	4,80	6,16

Kaynak: TBYSK. 2015b. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-legislatives/> Erişim 2 Ocak 2015.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Nida Tunus Hareketi Partisi; Aryana, Mehdiyye, Monastır, Nabil (% 50), Susa gibi sahil şeridinde oldukça baskın bir oy oranıyla birinci parti olmuştur. Ancak kırsal Kabili (%10) ve Tatavin (% 7) vilayetlerinde çok daha düşük oy almıştır. Özellikle yurtdışındaki Tunuslular’dan daha yüksek oy aldığı da dikkat çekmektedir. Ennahda Hareketi Partisi de Tatavin (% 64), Mendin, Kabili, Kafsa gibi iç kesimlerde lakin nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde birinci parti olduğu görülmektedir. Devrimin başladığı Sidi Bou Zeyd’de (% 17) ve Siliyana gibi illerde çok daha düşük oy almıştır. Bu durum devrimci güçlerle Ennahda arasındaki görüş ayrılığına yorulabilir. Başkent Tunus'ta ise Nida Tunus'un birinci parti olduğu lakin Ennahda'dan çok güçlü olmadığı görülmektedir. Diğer küçük partilerin illerdeki oy oranları nadiren yüzde 10’u geçmekte ve ülke çapında genel olarak tutarlı biçimde zayıf kaldıkları görülmektedir.

Tablo 3: Ülke Geneli Oy Oranları ve Milletvekili Sayıları

Siyasal Parti	Milletvekili Sayısı	Ülke Geneli Oy Oranı (%)	Oy Sayısı
Nida Tunus Hareketi Partisi	86	37,56	1.279.941
Ennahda Hareketi Partisi	69	27,29	947.014
Özgür Milli Birlik Partisi	16	4,02	137.110
Halk Cephesi Partisi	15	3,66	124.654
Afak Tunus Partisi	8	3,02	102.916
Cumhuriyet İçin Kongre Partisi	4	2,14	72.942
Demokratik Hareket Partisi	3	1,93	65.762
Halk Hareketi Partisi	3	1,34	45.799
Girişim Partisi (Mubadara)	2	1,32	45.086
Muhabbet Hareketi Partisi	2	1,20	40.924
Cumhuriyetçi Parti	1	1,47	49.965
Demokratik İttifak Partisi	1	1,27	43.371
Ulusal Kurtuluş Cephesi	1	0,18	5.997
Sosyalist Demokratlar Partisi	1	0,17	5.762
Redd El-İ'tibar (Bağımsız)	1	0,15	5.236
Mecd Elcerid (Bağımsızlar)	1	0,14	5.111
Çiftçilerin Sesi Partisi	1	0,10	3.515
Dış Tunusluların Sesi (Bağımsız)	1	0,05	1.814

Kaynak: TBYSK. 2015b. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-legislatives/> Erişim 2 Ocak 2015.

Seçim sonuçları açıklandıktan sonra en çok beklenen açıklamalardan biri de Nida Tunus'un koalisyon ile ilgili açıklamasıydı. Tunus'un siyaset kültüründe önemli yer tutan koalisyon, birinci parti olan Nida Tunus'un da düşündüğü ve dile getirdiği yöntemdir. Lakin, bu koalisyonun Ennahda ile olup olamayacağı merak konusuydu. Seçim öncesinde ciddi bir Ennahda karşıtı söylem benimsese bile Sibli Ennahda'yla koalisyonun kapısını tamamen kapatmamıştır.

Ennahda için seçim sonuçları her şeyi kaybetmek değil aksine birçok şeyi kazandırma noktasında önemli bir tecrübeydi. Ennahda hakkında başlatılan karalama kampanyaları, Selefilerin sert muhalefetleri ve Ensarül Şeria'nın boy göstermesi, birçok muhalifin Ennahda'ya karşı birleşerek Nida Tunus çatısı altında birleşmesi, Ennahda'nın siyasetle uğraşmasından dolayı ülkedeki işleri oldukça aksatması, kadrolaşma sıkıntısı, özellikle Fransa etkisi altında olan basın kuruluşlarının Ennahda'ya karşı yürüttükleri propagandalar, seçim sürecinde Ennahda'nın izleme komitesi tarafından gördüğü baskı²³ ve temel toplumsal dinamik olarak söyleyebileceğimiz Tunus toplumunun önemli bir kısmı tarafında oluşan güven azalması Ennahda'nın milletvekili seçimlerinde büyük yara almasının başlıca sebeplerindedir.

Seçimi başarıyla kazanan Nida Tunus ise bir koalisyon partisi konumunda. Parti başkanı Kaid Es-Sibli şahsiyeti etrafında toplanan çeşitli fikirlerin ve fraksiyonların bundan sonraki süreçte nasıl bir arada duracağı merak konusu. Bir yandan da yaşı oldukça ilerlemiş bir siyasi kişilik olan Sibli'nin de sağlık durumu şimdiden tartışma konuları içerisinde yer almıştır. Bununla birlikte partinin en çok eleştiri alması eski dönemin adamlarının parti içinde söz sahibi olmasıdır. Özellikle Ennahda, CPR ve Halk Cephesi'nin ısrarla ve haklı olarak üzerinde durduğu bu konu, ileride Tunus'un siyasi hayatını nasıl etkileyeceği ve özelde Ennahda hareketinin Tunus içerisindeki faaliyetlerini yürütmesi noktasında olumsuz bir çizgide yer alıp almayacağı açısından hayati önem taşımaktadır.

7. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Seçimin harareti henüz Tunus üzerinden geçmeden ve neredeyse milletvekili seçimlerinin işlemleri bitmeden Tunus, Cumhurbaşkanlığı

23 Nawat. 2013. 10 Kasım. <http://nawaat.org/portail/2014/10/10/-الحملات-انطلاق-منذ-انطلاقة-انطلاق-الحملات-انطلاق-منذ-انطلاقة-انطلاق>
الوصول 22 Aralık 2014.

seçimlerine hazırlandı ve adaylar hızlı bir şekilde propagandalara başladı. Kasım ayı sonunda yapılan seçimin ilk turunda 27 aday yarıştı. En kuvvetli aday olan Sibli'yi en kuvvetli rakibi Munsif Merzuki izliyor. Yeni Tunus'ta Cumhurbaşkanlığı seçimleri oldukça önemseniyor. Her ne kadar Merzuki'nin 3 yıl boyunca süren pasif ve nispeten kötü tecrübesi olsa da daha güçlü bir aday olmadığı için Nida Tunus'a muhalif olanların adayı olarak gösterilmektedir. Tunus'ta hükümet kurma işleri bir siyasal manevra ile Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasına bırakılmıştır. Çünkü aday olan Sibli eğer başarısız olursa hükümeti kendi kuracaktı. Cumhurbaşkanı olsa, yetkiyi birisine devredip her iki kanalda da istediği türden bir yapılanmaya girmeyi hedeflediği iddia edilmektedir.

Milletvekili seçimlerinde yara alan Ennahda'nın Cumhurbaşkanlığı seçimi için ne karar vereceği merak konusuydu. Nihayet çıkarılacak karar için şura meclisini topladıktan sonra açıklama yapan Gannuşi, seçmenlerini "Tunus'ta özgürlüğü ve demokrasiyi muhafaza edecek bir adayı seçmeye" çağırırdı. Bu gerçekten siyasal anlamda stratejik bir hareketti. Bir yandan ılımlılık ve Tunus'un geleceğini önemsemeye yönelik duyarlılık içeren bu açıklama bir yandan da uzun süre parti hakkında yapılan karalama kampanyalarına cevap vermek için atılan ve tarafsız kalan bir hamleydi.

7.1. Cumhurbaşkanı Adayları

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine 22'si fiili olarak katılmak üzere toplamda 27 kişi resmi olarak aday oldu. 5 aday seçimlerden birkaç gün önce seçimden çekildiklerini açıkladı. Seçim propagandaları neredeyse milletvekili seçimlerinden daha yoğun bir şekilde Tunus sokaklarında boy gösteriyordu. İkinci turda mücadele verecek adayların Sibli ve Merzuki olacağı ilk turda anlaşılmıştır. Ennahda'nın söylemsel olarak aday belirlememesi, fiili anlamda sandığa gitmeyeceği anlamına gelmiyordu şüphesiz. Ennahda'ya gönül veren yüz binlerce seçmenin Sibli karşısında en büyük aday olan hali hazırdaki Cumhurbaşkanı Munsif Merzuki'ye oy vereceği bekleniyordu. Şimdi belli başlı cumhurbaşkanı adaylarına kısaca değineceğiz.

El-Baji Kaid Es-Sibli: Parlamento seçimlerini kazanan Nida Tunus Partisinin başkanı olarak bilinen Sibli'nin siyasi hayatı Burgiba dönemine kadar uzanmaktadır. Laik görüşleriyle tanınan Sibli, Habib Burgiba döneminde kendisine bir süre danışmanlık yapmış, daha sonra sırasıyla İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Paris Büyükelçiliği ve

Dışişleri Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir. Bin Ali döneminde ise önce Almanya Büyükelçisi olan Sibli daha sonra meclis başkanlığına getirildi. 1994 yılından Devrim kadar başka herhangi bir siyasi mevkide yer almayan Sibli, devrim sonrası bir yıla yakın süre içinde geçici hükümetin başbakanlığını yürüttü.²⁴ Daha sonra görevini Troyka hükümetinin başbakanı Hammadi Cibali'ye devretti. Sibli, birçok Tunuslu için "statüko" ile eş anlamlıydı. Özellikle Devrim sonrası bozulan ekonomi ve zayıflayan iç güvenlik Tunusluların eski sisteme olan özlemini arttırdı. Sibli, eski düzenin iyi yanları ile devrimin yeniliklerini birleştiren yegane şahıs olarak görülüyordu.²⁵ Çünkü devrimden sonra geçen sürede Tunus güvenlik eksikliği, siyasi çekişmeler ve ekonomik sorunlardan gelişme yönünde fazla ilerleyememiştir.

- **Munsif Merzuki:** Daha önce kişiliği üzerinde durduğumuz, Bin Ali rejimi karşısında mücadele verdiği için devrimci özelliği taşıyan Munsif Merzuki,²⁶ Sibli'nin karşısındaki en kuvvetli aday olarak karşımıza çıkmaktadır. Halen Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Merzuki, Ennahda ile birlikte Tunus'un Fransız basını etkisi altında kalan güçlü muhalif medyasının sert propagandalarına maruz kaldı. Seçim sonuçları dikkate alındığında şayet Sibli karşıtları Merzuki ismi etrafında toplanırsa ikinci turdaki şansının oldukça yüksek olacağı söyleniyordu. Ancak öyle olmadı Ennahda dahil olmak üzere devrim güçlerinin hepsi Marzouki'ye açıkça desteklerini ilan etmediler.

- **Hama Hammami:** Sol kesimin ve Marksist görüşün en önemli adaylarından biri olan Hama Bin Ali döneminde muhalefetinden dolayı sekiz yıl hapis yatmıştır. Onun kazanma olasılığı düşük olsa da üçüncü büyük aday olarak gösterilmektedir. Özellikle Halk Cephesinin desteğini arkasına alan aday, Tunus seçmenlerinin ciddi bir kesimine hitap ediyor. Siyasi görevlerde yer almasa da Sibli gibi siyasi geçmişi oldukça eskiye dayanmaktadır.²⁷

- **Muhammed El-Haşimi El-Hamidi:** Eski bir Ennahda üyesi olan Hamdi, gazeteci-siyasetçi kimliğiyle tanınmaktadır. Devrimden önce Londra merkezli Elmustakille adlı kanalı üzerinden Arap kamuoyuna hitap ediyordu. Topladığı oy oranlarının büyük bir kısmını doğduğu il

24 Nida Tunis. 2015a. <http://nidaatounes.org/site/>, 01.01.2015.

25 *El-Beled*. 2014. 22 Kasım. <http://www.el-balad.com/1257630>. Erişim 2 Ocak 2015.

26 Marzouki, Monsif. 2015. Kişisel Sayfası. <http://www.moncefmarzouki.net/bibliographie>. Erişim 3 Ocak 2015.

27 Hammami, Hama. 2015. Kişisel Web Sayfası. <http://hamma.tn/السيرة-الذاتية/>, 03 Ocak 2015.

olan Sidi Bou Zeyd'den alan Hamdi, önemli adaylar arasında yer almaktadır. Halkın Hürriyet, Adalet ve Kalkınma Talebi hareketinin başkanlığını yürüten Hamdi, aynı zamanda "Mustakila" kanalının sahibidir. Hamdi aynı zamanda 2011 Mart seçimlerinin de Cumhurbaşkanı adayydı. İlerici Muhafazakar Partisi adlı partisinin Sidi Bou Zeyd'te kazandığı altı koltuğun mali usulsüzlüklerden dolayı feshedilmesiyle birlikte meclisten çekilme kararı almıştı.²⁸

- **Selim Riyahi:** Parlamento seçimlerinde başarıyı yakalayan Özgür Milli Birlik Partisinin adayı olarak Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan Selim Riyahi, Hama Hammami'den sonra beşinci sıradaki aday. Bir işadamı olan Selim Riyahi, özellikle ülkenin ekonomik sorunlarına yönelik programları daha yoğun şekilde parti programına dahil etmişti. Ulusal milliyetçi bir çizgideki adayın şansının oldukça düşük olduğu söyleniyordu, öyle de oldu. Yoksul toplum kesimlerine hitap etmesi oldukça zordur. Aynı zamanda zengin bir işadamı olan ve özellikle kendisinin seçim propagandalarını güçlü bir şekilde yürüten Riyahi'nin bu konuda kazanmak için servetini bolca harcadığı görülmekteydi. Tunus sokaklarında birçok adaydan daha fazla kanallarda daha fazla araçla seçim propagandasını yürütmüştür.

7.2. Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine (1. Tur) Katılım Oranı

Cumhurbaşkanlığı seçime katılım oranının yüzde 62 ile parlamento seçimleri katılım oranına (% 68) yakın olduğu görülmektedir. Katılım oranının, parlamento seçimlerinde olduğu gibi, güney illerinde katılımın, kuzey illerine nispeten daha düşük olduğu gözlemleniyor. Aslında demokrasi için uzun yıllar beklemiş bir halk için bu katılım oranları da düşük sayılır. Çünkü daha önce gerçek anlamda seçim şansları pek olmamıştı. Seçimlerin birbirine yakın olması seçim oranlarının da yakın olmasının işaretidir. Ancak yüzde 6 oranında bir düşüş özellikle en güçlü hareketlerden Ennahda'nın kendi adayı ile seçime girmemesi ile yorumlanabilir.

28 El-Hamidi, Muhammed El-Haşimi. 2015. Kişisel Web Sayfası. http://www.alhachimi.net/index.php?option=com_contact&view=contact&id=1&Itemid=54&lan=ar, Erişim 5 Ocak 2015.

Tablo 4: Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Katılım

Bölge	Toplam Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım Oranı (%)
Aryana	246.497	173,876	70,52
Beja	131.770	80,173	57,92
Bin Arus	294.292	214,549	70,94
Binzert	241.696	154,851	63,78
Cenduba	166.233	94,814	52,81
Gabes	178.564	120,580	61,69
Kabili	84.406	59,260	62,93
Kafsa	162.528	96,952	56,59
Kasrin	185.409	101,587	56,39
Kayravan	215.140	119,509	54,01
Kef	118.941	71,819	60,49
Mannuba	168.242	112,262	66,23
Mednin	193.797	124,220	62,03
Mehdiyye	163.839	101,278	61,59
Monastır	254.487	173,004	68,05
Nabil 1	204.301	142,678	70,82
Nabil 2	165.611	113,520	68,51
Sfaks 1	192.427	130,899	67,70
Sfaks 2	248.382	179,976	70,94
Sidi Bou Zeyd	197.584	109,454	55,46
Siliyana	97.460	55,531	59,76
Sussa	292.301	199,985	67,23
Tatavin	59.752	34,909	73,21
Tunis 1	244.599	168,188	69,82
Tunis 2	275.611	206,887	71,56
Tuzer	61.044	36,563	59,31
Zağvan	80.693	48,556	60,30
Diğer Ülkeler	-----	113,786	27,68
TOPLAM	5,285,625	3.339,666	62,89

Kaynak: TBYSK. 2015c. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/2014/12/نسبة-الاقبال-على-الاقتراع-الانتخابات-الرئاسية-الدورة-الأولى.pdf>, 01.01.2015. Erişim 2 Ocak 2015.

7.3. Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (1. Tur)

23 Kasım'da gerçekleşen seçimlerin ilk turu Seçim Kurulu'nun açıklamasına göre %98 oranla sorunsuz ve güvenli geçti. İlk sonuçlar

Sibsi'nin önde olmasıyla beraber Merzuki ile arasındaki farkın %5 ile %8 arasında olduğunu söylüyordu. Hammami'nin de %8'de kaldığını belirtiyordu. Seçimden iki gün sonra açıklanacak sonuçlar öngörülerini haklı çıkaracaktı. Seçimi %39,45 ile önde bitiren Sibsi'yi (%6 'lık bir farkla) %33,43 oranla Merzuki izliyordu. Peşinden ise %7,82 oy oranıyla Halk Cephesinin adayı Hama Hammami geliyordu. Hammami'den sonra da birbirine yaklaşık oy oranıyla Haşimi El-Hamidi ve Selim Er-Riyahi dördüncü ve beşinci sırada yerini aldı.

Dolayısıyla ilk turda Cumhurbaşkanı belirleyemeyen Tunus, sonucu ikinci tura devretti. İkinci turda Sibsi ve Merzuki arasında seçim yapacak olan Tunus halkının bu görevi kime vereceği Tunus'un bu günlerdeki asli merak konusu. Şimdi, Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunun resmi sonuçlarına göz atacağız:

Tablo 5: Cumhurbaşkanı Seçim sonuçları (1. Tur)

	Cumhurbaşkanı Adayları	Aldığı Oy Oranı (%)	Aldığı Oy Sayısı
1	Muhammed Bacı El-Kaid Es-Sibsi	39,45	1.289.384
2	Muhammed Munsif Merzuki	33,43	1.092.418
3	Hama Hammami	7,82	255.529
4	Muhammed El-Haşimi El-Hamdi	5,75	187.923
5	Selim Er-Riyahi	5,55	181.407
	Diğerleri	7.01	224.696
	TOPLAM	100	3.231.357

Kaynak: TBYSK. 2015d. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-presidentielles/> Erişim 2 Ocak 2015.

Seçim sonuçlarının ilk turu beklendiği gibi çoğunlukla Sibsi, Merzuki ve Hammami'nin arasında oyların paylaşımı ile geçti. Hamdi ve Riyahi de onları takip eden iki aday oldu. Merzuki'nin ilk turda aldığı bu oy şüphesiz ikinci turda Sibsi'yi oldukça zorlayacağı anlamına geliyordu. Şimdi bu sonuçların il bazında dağılımını inceleyeceğiz:

Tablo 6: İl Bazında İlk Beş Adayın Oy Oranı

Bölge	Es-Sibsi	Merzuki	Hammami	El-Hamidi	Er-Riyahi
Aryana	%47,73	%27,17	%8,52	%2,16	%7,52
Beja	%50,24	%22,07	%9,17	%2,71	%7,80
Bin Arus	%40,02	%32,06	%9,46	%2,42	%9,15
Binzert	%42,32	%32,13	%6,61	%3,13	%7,81
Cenduba	%49,04	%21,40	%7,91	%3,49	%8,17
Gabes	%15,50	%68,31	%2,96	%2,65	%5,41
Kabili	%12,05	%78,00	%2,38	%1,16	%2,46
Kafsa	%24,50	%46,65	%8,61	%6,78	%5,23
Kasrin	%27,10	%35,53	%5,84	%10,15	%4,05
Kayravan	%30,21	%33,51	%6,92	%15,60	%4,14
Kef	%52,94	%18,38	%12,07	%3,25	%4,79
Mannuba	%39,48	%32,18	%7,38	%2,84	%11,03
Mednin	%15,10	%67,59	%3,13	%2,99	%5,21
Mehdiyye	%51,46	%24,16	%7,89	%4,51	%2,20
Monastr	%59,51	%20,80	%5,23	%2,85	%1,93
Nabil 1	%51,21	%20,31	%9,05	%3,14	%8,43
Nabil 2	%52,61	%20,59	%8,38	%3,16	%8,28
Sfaks 1	%28,41	%45,33	%9,60	%5,98	%2,69
Sfaks 2	%34,87	%40,69	%9,05	%5,83	%2,44
Sidi Bou Zeyd	%18,96	%10,43	%4,87	%58,66	%1,06
Siliyana	%33,10	%16,18	%34,28	%2,87	%5,88
Sussa	%50,54	%25,61	%5,70	%4,31	%2,23
Tatavin	%9,79	%76,07	%0,92	%3,29	%4,24
Tunis 1	%39,03	%33,38	%7,97	%2,24	%10,80
Tunis 2	%54,43	%23,22	%9,34	%1,40	%5,13
Tuzer	%24,33	%56,78	%2,93	%2,70	%6,48
Zağvan	%43,51	%26,67	%6,46	%5,87	%8,41
Diğer Ülkeler	%37,43	%40,84	%10,04	%2,19	%1,76
TOPLAM	%39,45	%33,43	%7,82	%5,75	%5,55

Kaynak: TBYSK. 2015d. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-presidentielles/> Erişim 2 Ocak 2015.

Parlamento seçimlerinde olduğu gibi sahil kesimi ile iç kesimler arasında bir görüş farklılığı olduğu açıkça görülmektedir. Aslında Merzuki iç kesimlere hitap eden bir kişilik olmaktan çok Sibsi'nin karşısında durabilecek, onunla yarışabilecek bir çatı aday konumunda seçimlere girdi. Tunuslular için Sibsi, eskide var olan düzeni, Merzuki

ise devrimin sembol kişiliği olarak görülüyordu. Nasıl ki Sibli farklı görüşlerin bir koalisyonu olarak Nida Tunus partisinin çatı lideri konumundadır, Merzuki de yanlıyla doğrusuyla devrimin hala iyi bir şey olduğunu ve eski düzenin ve adamlarının artık siyasetten ve ülke yönetiminden ellerini çekmesi gerektiğini düşünen şahısların ortak adayı olamamıştır. Örneğin, Ennahda Merzuki'ye açıktan destek vermemiştir.

Tablo 6'de görüleceği gibi Caid El-Sibli yüzde 40 oy almıştır. Devrimden sonra yaşanan karşılıklığa kendisini çözüm olarak sunmuştur. En yüksek oyu sahil ili olan Monastir'dan almıştır (% 59.5). Genel olarak ekonomisi düzgün olan sahil şeridinde güçlü bir varlık göstermiştir. Ancak daha kırsal kesimlerden ise çok daha düşük oy almıştır. Örneğin, Tatavin ilinden yüzde 9.8 ve Kabili'den yüzde 12 oy alabilmiştir. Aynı şekilde Merzuki daha kırsal bölgelerde yüksek oy almış ve sahil sekiminde daha düşük oy almıştır. En yüksek oyu ise Kabili bölgesinde almıştır (% 78). Seçimde yüzde 78 oyla üçüncü gelen Hammami en yüksek oyu çoğunlukla sol ve Marksist görüşlülerin yer aldığı Silyana ilinde (% 34.2) ve en düşük oyu ise Gabes ilinde almıştır (% 1.1). Silyana ilinde oyların yarısına yakını alması ve ülke genelinde % 8'e yaklaşması nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkede önemli bir olgu olarak görülmelidir. Bununla birlikte (Merzuki gibi) hayatı boyunca Burgiba ve Bin Ali dönemindeki rejimlere muhalefet etmesi ve devrimin karizmatik isimlerinden biri haline gelmesi bu oy oranına ulaşmasında önemli bir diğer etkidir.

Sidi Bou Zeyd doğumlu aday olan Hamdi ise daha önce belirttiğimiz üzere oyların büyük bir kısmını bu ilden alarak bu orana (% 34.2) sahip olmuştur. İslamcı bir kişilik olmasına rağmen devrim sürecinde ve sonrasında aktif bir rol almaması bu düşük oy oranına sahip olmasındaki başlıca etkidir. Ülke genelinde yüzde 5.75 oy almıştır. Bir işadamı olan Riyahi ise, belli bir bölgeye hitap etmemekle birlikte daha çok iktisadi gelişmenin başat faktör olduğu fikrine sahip olan seçmenlere hitap eden bir adaydır. Sadece ülkenin başkenti olan Tunus ve çevresi tarafından bilinen Riyahi'nin diğer illerde oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Tablo 5'te görüldüğü gibi ülke genelinde yüzde 5.5 oy almıştır. En düşük oyu yurtdışındaki Tunuslulardan (% 1.76) ve devrimin beşiği Sisi Bou Zeyd'den almıştır (% 1.06).

7.4. Seçim Sonuçları Analizi ve İkinci Tura Hazırlık

Ennahda'nın aday belirlememesine rağmen, Merzuki'nin aldığı oy Ennahda seçmenlerinin onu desteklediğini açıkça göstermektedir. Aynı zamanda sol kesimden de önemli oranda oy toplayan Merzuki, Sibli'ye yakın bir oy oranına sahip oldu. Siyasi Ennahda'nın net bir biçimde aday belirlemesinin birçok sebebi vardır. İlki ve en önemlisi yara aldığı parlamento seçimlerinin üzerine bu seçimde de yarasının derinleşmemesini isteyen Ennahda aday belirlemedi. Eğer belirleseydi bile -ki bu Merzuki olsa bile- ilk turda kazanamayacağını bilincinde olarak hareket etti. Hatta bu nedenle birçok kesim tarafından dile getirilen konu da Ennahda'nın ikinci turda Merzuki'ye açıktan destek vereceği iddialarıdır ki gerçekleşmedi. Diğer bir önemli sebep de medya kanalları üzerinden bu harekete dair yapılan olumsuz propagandaların hedefinden uzaklaşma çabası olarak da değerlendirilebilir. Diğer bir neden de Mısır'da başkan adayı gösterilen Muhammed Mürsi'nin darbe ile devrilmesi deneyimidir.

Seçimde %8 oranında oy alan Hama Hammami'nin partisi Halk Cephesi'nden ikinci turda Merzuki'yi desteklemeyeceği ama bunun aynı zamanda Sibli'yi destekleyecekleri anlamına gelmediğini belirtti. Bu konuda birçok yazı ve karikatür üreten Tunus gazeteleri, Hammami'nin Sibli'ye daha yakın olduğunu belirtmektedirler. Lakin bunun bir algı operasyonu olduğunu iddia eden ciddi bir kesimin olduğu da bilinmektedir. Selim Riyahi'nin partisi olan Özgür Milli Birlik Partisinin ise özellikle başkent civarında aldığı yüksek oylarla ikinci tur için belirleyici rol oynayacakları bilinmektedir.

7.5. Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (2.Tur)

Tunus, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turuna oldukça heyecanlı girdi. Her ne kadar seçimleri küçük bir farkla da olsa Sibli'nin kazanacağına inanılsa da bu tarihi anın heyecanı yaşanmakta ve seçim sonuçları merakla beklenmekteydi. Sibli'yi destekleyen medya grupları özellikle Merzuki hakkında öne sürdükleri çeşitli iddialarla seçmenleri yönlendirmeye çalışıyordu. Özellikle devrim sonrası sözde yapılan yolsuzluklar ve Merzuki'nin bu süreçteki pasifliğini savunan vuran propagandalar oldukça yoğunlaşmıştı.²⁹ Karşı tarafta ise Merzuki her fırsatta Sibli'yi canlı yayında tartışmaya davet ediyordu. Tunus halkına

29 Tunimedia 2014. 5 Aralık. <http://www.tunimedia.org/?p=1330>. 22 Aralık 2014.

Sibsi'yi seçmenin devrime haksızlık olacağını, Sibsi isminin eski düzeni temsil ettiğini belirterek oy toplama çabasına girmişti.

Tunus'ta en önemli toplumsal hareket olan Ennahda Hareketi de ikinci tur için de herhangi bir adaya destek vermeyeceğini, taraftarlarının akl-ı selim ile bu ülkenin sosyal ve iktisadi kalkınmasına fayda sağlayacak, devrimin gerekliliğini yerine getirecek kişiyi seçmesi konusunda tavsiyede bulundu. Ennahda Merzuki'yi desteklemeye yakın olmasına rağmen ve muhtemelen tabanının büyük çoğu ona oy vermesine rağmen, açıkça desteğini ilan etmedi. İkinci Turda önemli bir etken olarak Hama Hammami'nin de kime destek vereceği erak edilen konular arasındaydı. İlk olarak herhangi bir tarafa destek vermeyeceğini beliten Hammami, daha sonra Sibsi'den yana oy kullandı. Dolayısıyla önemli bir oy oranına sahip bu kesimin büyük çoğunluğu Sibsi'nin tarafında yer aldı.

İkinci Turda seçime katılım oranı ilk turdan (%62) biraz düşük bir oranla %60.1 olarak belirlendi.³⁰ 21 Aralık 2014 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı 2. Tur seçimlerinin toplam seçmen sayısına göre sonuçları aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 7: Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (2. Tur)

Aday	Aldığı Oy Sayısı	Aldığı Oy Oranı
Muhammed Bacı El-Kaid Es-Sibsi	1.731.529	% 55.68
Muhammed Munsif Merzuki	1.378.513	% 44.33

Kaynak: TBYSK. 2015e. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/2014/12/2014-قرار-الهيئة-المستقلة-للانتخابات-مورخ-في-29-ديسمبر-2014-يتعلق-بالنتائج-النهائية-للدورة-الثانية-للانتخابات-الرئاسية>.pdf, Erişim 3 Ocak 2015.

Seçim Sonuçları Sibsi'nin azımsanmayacak bir farkla Cumhurbaşkanlığı seçimini kazandığını ilan ediyordu. Seçim sonrası Ennahda Hareketi lideri Raşid Gannuşi her iki adayı da arayarak tebrik etti. Birçok öngörü ise ikinci turda Sibsi ve Merzuki'nin oy oranlarının birbirine çok yakın olacağıydı. Hatta Yüksek Seçim Kurulu bile bunu dikkate alarak -her ne kadar Tunus sokaklarında alay konusu olsa da- şayet adaylar aynı oy oranına sahip olursa adaylardan yaşı büyük olan Cumhurbaşkanı

30 TBYSK. 2015f. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/actualites/taux-de-participation-pour-les-elections-presidentielles-2eme-tour-10h-du-matin/>, Erişim 3 Ocak 2015.

seçilmesi kararını aldı. Ancak Merzuki'nin istikrarsız kişiliği Ennahda gibi müttefikleri ile arasını açtığı gibi Cezayir ile olan sorunları ve Avrupa ve Körfez ülkelerinin Sıbsi'yi desteklemesi gibi faktörler Merzuki'nin arayışını kapatmasına engel olmuştur.

Tablo 8: İl Bazında Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (2. Tur)

Bölge	Es-Sıbsi		Merzuki		Toplam Seçmen
	Sayı	Yüzdeler	Sayı	Yüzdeler	
Aryana	104.503	63,0	57.464	34,6	165.957
Beja	51.588	67,9	21.533	28,4	75.926
Bin Arus	113.542	56,2	83.434	41,3	201.905
Binzert	85.547	58,2	57.045	38,8	146.899
Cenduba	60.864	67,3	26.410	29,2	90.389
Gabes	23.993	19,8	94.961	78,4	121.095
Kabili	8.408	13,9	50.974	84,5	60.304
Kafsa	33.753	35,0	60.547	62,8	96.416
Kasrin	43.865	45,7	49.488	51,6	95.982
Kayravan	54.702	48,2	55.651	49,0	113.464
Kef	51.100	72,9	16.704	23,8	70.144
Mannuba	58.959	55,8	43.711	41,3	105.710
Mendin	23.663	18,6	101.436	79,8	127.153
Mehdiye	64.627	65,8	30.982	31,6	98.164
Monastır	122.387	71,7	44.394	26,0	170.789
Nabil 1	93.298	68,4	39.364	28,8	136.492
Nabil 2	73.958	68,7	30.875	28,7	107.700
Sfaks 1	51.014	41,4	69.675	56,5	123.341
Sfaks 2	80.292	47,2	86.256	50,7	170.178
Sidi Bou Zeyd	52.005	60,4	31.789	36,9	86.167
Siliyana	34.810	68,8	14.064	27,8	50.564

Sussa	126.399	65,6	61.410	31,9	192.738
Tatavin	4.006	11,3	32.040	90,0	35.586
Tunis 1	88.327	55,3	66.795	41,9	159.589
Tunis 2	136.194	68,6	57.529	29,0	198.464
Tuzer	10.501	29,0	25.010	69,0	36.258
Zağvan	28.400	60,7	17.159	36,7	46.801
Diğer Ülkeler	50.824	48,8	51.813	49,7	104.207
TOPLAM	1.731.529	54,3	1.378.513	43,2	3.189.382

Kaynak: TBYSK. 2015f. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/actualites/taux-de-participation-pour-les-elections-presidentielles-2eme-tour-10h-du-matin/>, Erişim 3 Ocak 2015.

Seçim sonuçlarına genel olarak bakıldığında (Tablo 8) tıpkı diğer ilk iki seçimde (Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı ilk turu) olduğu gibi il bazında dağılımın aynı kaldığını gözlemlemekteyiz. Bu durum ironiktir çünkü önceki turda El-Hamidi'nin kalesi olarak belirtebileceğimiz Sidi Bou Zeyd şehrinde oyların büyük bir kısmının Sibli'ye gittiğini görmekteyiz. Sibli ilk turdaki yüzde 19'luk oy oranından yüzde 60'a çıkmıştır. Hama Hammami'nin de birinci turda oylarının büyük çoğunluğunu aldığı Silyana şehrinde ise aynı şekilde Sibli'nin oyları topladığını görmekteyiz. Birinci turda özellikle başkent ve çevresinde önemli oy oranına sahip olan Selim Riyahi'nin oylarının da, oranlara bakıldığında bu bölgelerde Sibli'nin üstünlüğü açık bir şekilde görülmektedir. Birçok ilde Sibli oyunu yüzde 10'dan fazla artırırken, Merzuki'nin oy artış oranı ise yüzde 5-6 civarında olmuştur. Bunun istisnası Merzuki'nin oyunu yüzde 46'dan yüzde 63'e çıkardığı Kafsa ili ve benzer oran artışı olan Mednin, Tatavin ve Tuzer illeridir. Merzuki'nin seçimi kazanabilmesi için aksinin olması gerekirdi. Bu sonuçlarla Merzuki'den beklenen güçlü bir cephe olma potansiyelini Sibli'nin gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla, Merzuki'nin oylarının ilk turda olduğu gibi özellikle güney ve iç kesimlerde ve başta Ennahda taraftarlarının olmak üzere devrime inanan ve Sibli'nin gerçekten eski düzen demek olduğuna kanaat getiren diğer seçmenlerin de desteğiyle % 44 oy oranına sahip olduğu görülmektedir. Merzuki seçim sonrası Sibli'yi arayarak tebrik etti. Seçimlere hiçbir şekilde itiraz etmeyeceğini belirten Merzuki'nin ilk

isteğinin parlamentonun hemen toparlanması olmuştur. Bununla birlikte Merzuki, seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra bazı Güney illerinde gerçekleşen protestoların ve olayların yatışması ve destekçilerinin evlerine dönmesi gerekliliği konusunda demeçler verdi.

Seçim sonrası yapılan açıklamada Ennahda Hareketi lideri Raşid Gannuşi, Arapların demokratik sisteme oldukça hazırlıklı olduğunu ve İslam'ın ve demokrasinin beraber yürüdüğünü ve Tunus'un Arap dünyasında önemli bir model olduğunu gösteren bu halkla gurur duyduğunu belirtti. Gerçekte kazananın iki adayın da olduğunu belirterek tebriklerini ilettiler. Ayrıca bu seçimin, en önemli hedef olan demokratikleşme ve kalkınma için önemli bir adım olması gerekliliği konusuna vurguda bulundu.

Sonuç

Özellikle toplumsal hayata sirayet eden Fransız etkisiyle laik Batı kültürünün Tunus siyasetine de tesir ettiği devrim sonrası süreçte de görülmektedir. Hem parlamento seçimlerindeki Ennahda'nın tavırları ve yaklaşımı hem de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Merzuki'nin aldığı oy sayısı siyasette Avrupa kültürüne ve siyasi profesyonelliğine yaklaşıldığının göstergesidir. Bununla birlikte Nida Tunus ve Sıbsi örneği de Tüm Arap coğrafyasında görüldüğü gibi düzenin, istikrarın ve tecrübenin önemsendiği bir "pasif siyaset" in ve "güç demokrasisi" nin de var olduğunu göstermektedir.

Özellikle nüfusun yoğunlukta yaşadığı Kuzey illerinde seküler bir toplum gördüğümüz Tunus'ta genel olarak laik kesimin, ılımlı İslamcılığın, Solculuğun, az da olsa ve her ne kadar siyasette pasif bir tutum alsalar da Selefi gruplar göz önünde bulundurulduğunda radikal grupların boy gösterdiği bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama temel olarak Tunus siyaseti, iki büyük kesim olan Laik ideolojinin ve ılımlı İslamcı düşüncenin siyasi mücadele verdiği bir saha olarak tabir edilebilir. Ama tüm bu ideolojiler net çizgilerle ayrılmamış, birbiri içinde girift olarak var olan düşüncelerdir. Özellikle devrim sonrası süreçte, Parlamento seçimlerinde ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gözlemlenen vaziyet bunun açık bir göstergesidir. Ancak, Selefilere bu konuda tüm bu giriftliğin dışında tutmamız gerekmektedir.

Tunus siyasetin ve görüşlerin oldukça değişken, orta yolcu ve çözüm arayışı içinde olduğu bir saha olarak kabul edildiğinde bu seçim sonuçlarının demokrasiye geçiş sürecinin devam ettiğini göstermektedir.

ama henüz tamamlanmamıştır. Bu seçimden sonra oluşacak siyasi düzen, siyasi kültür ve ideolojik mücadele kadar, Sıbsi yönetiminde kurulan yeni kabine Ennahda Partisi'nden üyelerinde de katılımıyla gerçekleşmiştir. Hükümetin başarısı iç çatışmaların azaltılması ve uzlaşının işletilmesinde yatmaktadır ki bu yönde daha ilerlemesi daha muhtemeldir. Özellikle bu sebepten dolayı Tunus içinde ve dışında var olan siyaset bilimciler bir sonraki seçimlerde kendine çekidüzen veren bir Ennahda'nın Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yön verebileceği görüşündedirler.

Nihai noktada demokratik devrim, var olan eski sorunlar üzerine yeni sorunlar da ekleyerek Tunus'un siyasi ve toplumsal hayatına girmiş oldu. Lakin modern insanın hızlı yaşantısı ve beklentisinin süratlice yerine getirilmesi umutları devrim sonrasında başa geçen Ennahda'nın bu beklentileri yerine getirememesinin sebebinin siyasi vaziyetle uğraşması ve dolayısıyla belediye işlerini aksatması, "Siyasi atıkları temizlemeye çalışmaktan çevresel atıkları temizlemeye fırsat kalmadı" sözlü ile anlaşılabilir. Sıbsi böyle bir ortamda Nida Tunus gibi bir partiyi oluşturan siyasi bir zekâ ve dışsal finansal kaynaklarla³¹ oluşturduğu medyadaki algı onun tepeye ulaşmasına yardımcı oldu.

Ülkedeki çalkantılar ve gerilimler ile birlikte üç seçim de gayet güvenli bir ortamda ve demokratik bir zeminde gerçekleştirildi. Katılımın oranı da tüm kesimleri tatmin edecek ve beklentinin oldukça üzerinde bir düzeyde idi. Seçim öncesi ve sonrası partilerin ve adayların yaptığı açıklamalar da profesyonel siyasete geçildiğinin önemli göstergeleridir. Tunus siyaseti, tüm bu gerçeklikler ve ihtimaller dâhilinde yine de hâlâ tüm Arap coğrafyası içinde özellikle Ortadoğu'da oluşan dev dalgalar arasında nispeten sahil-i selamete ulaşan tek ülke olarak karşımızda durmaktadır. Eğer ülke yararına olan "profesyonel siyaset"ten bahsedecek olursak Tunus bu mefhumun yaşayan bir örneğidir.

31 Arab Press 2014. 27 Kasım. <http://www.3rabpress.com/ar/?p=10989>. 22 Aralık 2014.

KAYNAKLAR:

- AA (Anadolu Ajansı). 2014. <http://www.aa.com.tr/tr/s/411256--tunusta-parlamentonun-dagilimi-belli-oldu>. Erişim 23 Aralık 2014.
- Afak Tunus Partisi, http://www.afektounes.tn/Ar/41_11_التقديم, Erişim Tarihi: 01.01.2015.
- Afrigate News 2014. 23 Şubat. <http://www.afrigatenews.net/content/الرئاسي-الديوان-مدير-الخمير-يشرب-لا-والمرزوقي-تونس-في-إنقلاب-محاولة-جرت-التونسي> Erişim tarihi 22 Aralık 2014.
- Al-Quds El-Arabi 2014. 29 Ekim. <http://www.alquds.co.uk/?p=228269>. Erişim 24 Aralık 2014.
- Arab Press 2014. 27 Kasım. <http://www.3rabpress.com/ar/?p=10989>. 22 Aralık 2014.
- Chorouk Online. 2013. 19 Mayıs. <http://www.echoroukonline.com/ara/?news=165166>. Erişim 21 Aralık 2014.
- Churchill, Erik & Aaron Zeline 2012. “A Balancing Act: Ennahda’s Struggle with Salafis (Dengeleme Eylemi: Ennahda’nın Selefilerle Mücadelesi)”. Carnegie Endowment. 19 Nisan 2012. <http://carnegieendowment.org/sada/2012/04/19/balancing-act-ennahda-salafis/ffws>.
- Dünya Bankası, 2009. *The Status & Progress of Women in the Middle East & North Africa* (Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da Kadının Statüsü ve Kalkınması), Erişim tarihi 7 Şubat 2015. http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/MENA_Gender_Compendium-2009-1.pdf.
- Ebu Zekiye. 2003. *El-Harekat El-Islamiye fi Tunis Min el-Sa’lebi ile El-Gannuşi (Sa’lebi’den Gannuşi’ye Tunus’ta İslami Hareketler)*. http://www.nashiri.net/tv/doc_download/9-.html
- El-Arab*. 2014. 27 Ekim. <http://www.alarab.co.uk/?id=36461>. Erişim 2 Ocak 2015.
- El-Beled*. 2014. 22 Kasım. <http://www.el-balad.com/1257630>. Erişim 2 Ocak 2015.
- El-Cezire. 2014. 11 Ağustos. <http://www.aljazeera.net/programs/withoutbounds/2014/11/8-انتخابات-تأثير-يناقاش-الغنوشي-على-تونس> Erişim 25 Aralık 2015.
- El-Hamidi, Muhammed El-Haşimi. 2015. Kişisel Web Sayfası. http://www.alhachimi.net/index.php?option=com_contact&view=contact&id=1&Itemid=54&lang=ar, Erişim 5 Ocak 2015.
- Eşşark Elawsat. 2014. “Tedaiyat El-Ezme fi Libya Min Masaib el-İktisad El-Tunusi (Libya’daki Krizin Tunus Ekonomik Problemlerine Etkisi). 29 Ağustos 2014. Erişim 3 Şubat 2015 <http://aawsat.com/home/article/170706>.
- Front Populaire. 2015. <http://front-populaire.org/>, Erişim 01.01.2015
- Hammami, Hama. 2015. Kişisel Web Sayfası. <http://hamma.tn/السيرة-الذاتية/>, 03 Ocak 2015.
- Hasan Eliyadi. 2014. Elteyarat el-Selefiye garakat fi markab Ennahda (Selefi Akımlar Ennahda Gemisiyle Battı). *El-Akhbar*. 29 Eylül. <http://al-akhbar.com/node/218648>. Erişim 2 Aralık 2014.
- Kirkpatrick, David D. 2014. “New Freedoms in Tunisia Drive Support for ISIS (Tunus’ta Yeni Özgürlükler IŞİD’e Desteği Artırıyor)”. *New York Times*. 22 Ekim.

<http://www.nytimes.com/2014/10/22/world/africa/new-freedoms-in-tunisia-drive-support-for-isis.html>

Lesch, Ann M. 2014. "Troubled Political Transitions: Tunisia, Egypt and Libya." *Middle East Policy* 21(1): 62-74. <http://dx.doi.org/10.1111/mepo.12057>.

Marzouki, Monsif. 2015. Kişisel Sayfası. <http://www.moncefmarzouki.net/bibliographie>. Erişim 3 Ocak 2015.

Middle East Online. 2013. Haraket Ennahda zeraat el-irhab vel-Tunisiyyun yahsadûne simarahu (Ennahda terör ekti ve Tunuslular "ürünlerini" topluyor). 30 Ekim. <http://www.middle-east-online.com/?id=164723>. Erişim 2 Ocak 2015.

Motamar. 2015. <http://www.mottamar.tn/le-parti>, 01.01.2015).

Nawat. 2013. 10 Kasım. <http://nawaat.org/portail/2014/10/10/-تجاوزات-بالجملة-منذ-انطلاق-التحولات>. Erişim 22 Aralık 2014.

Nida Tunis. 2015a. <http://nidaatounes.org/site/>, 01.01.2015

ÖGMP 2015. *Özgür Milli Birlik Partisi*. Erişim 01.01.2015. http://upl.tn/?page_id=2287.

Saudi Wave. 2013. 19 Aralık. <http://www.saudiwave.com/ar/2010-11-09-18-40-47/33-2010-11-09-18-41-35/5322-2013-12-19-05-40-37.html>. Erişim 2 Şubat 2015.

TBYSK. 2015a. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/statistiqueparticipation.xlsx>. Erişim 2 Ocak 2015.

TBYSK. 2015b. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-legislatives/> Erişim 2 Ocak 2015.

TBYSK. 2015c. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/2014/12/نسبة-الاقبال-على-الاقتراع-الانتخابات-الرئاسية-الدورة-الأولى.pdf>, 01.01.2015. Erişim 2 Ocak 2015.

TBYSK. 2015d. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/resultats/resultats-presidentielles/> Erişim 2 Ocak 2015.

TBYSK. 2015e. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/wp-content/uploads/2014/12/2014-قرار-الهيئة-المستقلة-للانتخابات-مؤرخ-في-2014-يتعلق-بالتصريح-بالنتائج-النهائية-للدورة-الثانية-للانتخابات-الرئاسية-29-ديسمبر-2014.pdf>, Erişim 3 Ocak 2015.

TBYSK. 2015f. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu Web Sayfası. <http://www.isie.tn/actualites/taux-de-participation-pour-les-elections-presidentielles-2eme-tour-10h-du-matin/>, Erişim 3 Ocak 2015.

Touress. 2013. "Fi Erbainiyet Bilaid: İttihamat muveccehe li-Raşid El-Gannuşî Bi-Katli Şükri Bilaid (Bilaid'in Ölümünün Kırkıncı Gününde Suçlamaların Hedefinde Raşid Elgannuşî). 16 Mart. Erişim 3 Şubat 2015. <http://www.touress.com/babnet/61968>.

Tunimedia 2014. 5 Aralık. <http://www.tunimedia.org/?p=1330>. 22 Aralık 2014.

Tunivision. 2014. 1 Ocak 2014. <http://ar.tunivisions.net/45064/222/149/الهامي-حمه-الكمية-متاع-ولاهو-شراب-متاع-لاهو-ميسكرش-المرزوقي-منصف>.html Erişim 2 Şubat 2015

Zlitni, S., & Touati, Z. (2012). "Social networks and women's mobilization in Tunisia". *Journal Of International Women's Studies*, 13(5), 46. Erişim 17 Aralık 2015. <http://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=jiws>

